

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Seksenikinci İçtima

12 Kânunusani 1340 Cumartesi

Münderecat

	Sayfa	Sayfa
1. — Zaptı sabık hulâsası	42:43	
2. — Evrakı varide	43	
Teklifler	43	
1. — Denizli Mebusu Yusuf ve Necib Ali Beylerin, İzmir işgali üzerine vatan ve memleketi müdafaa maksadiyle teşekkül eden Heyati Milliye rüesa ve âzalarına İstiklâl Madalyası itasına dair teklifi kanunisi (2/251)	43	
Mazbatalar	43	
1. — Telgraf ve telefon umurünün tensiki hakkında kanun lâyihası (1/118) ve Posta ve Telgraf, Adliye ve Muvazenei Maliye encümenleri mazbataları.	43	
2. — 11 Receb 1327 tarihli Matbuat Kanununun 26 ncı maddesinin tadiline dair (1/287) numaralı lâyihai kanuniye ve Dahiliye ve Adliye encümenleri mazbataları.	43	
3. — Siverek Belediye Müfettişi sabıkı Şeynî Dede (Davud) hakkındaki idam hükmünün tasdikine dair (3/1), Malatya'nın Tepebaşı mahallesinde mukim Ma-	43	
		merekli Hasan bini Yusuf hakkındaki idam hükmünün tasdikine dair (3/2), Maraş'ın Şükürlü mahallesinden Arab namı diğer Jozağ hakkındaki idam hükmünün tasdikine dair (3/3), katil maddesinden idama mahkûm Mamahatun kariyesinden Mehmedoğlu dinamitçi Hasan hakkındaki hükmün tasdikine dair (3/131), cerh ve katil maddesinden idama mahkûm Mut kazasının Tağazari kariyesinden Veysel hakkındaki hükmün tasdikine dair (3/140), Bedri Musayı katilden idama mahkûm Ferik hakkındaki hükmün tasdikine dair (3/145), idama mahkûm Kigork veledi Aleksî'nin hükmünün tasdikine dair (3/148), idama mahkûm Erzurum'un, Hızır kariyesinden Hasanoglu Hüseyin hakkındaki hükmün tasdikine dair (3/149), idama mahkûm İsmail ve rüfekası hakkındaki hükmün tasdikine dair (3/158), idama mahkûm Akсарaylı Hüseyin hakkındaki hükmün tasdikine dair Adliye Vekâleti tezkereleri ve Affı Umumi Kanunu mucibince bu gi-

	Sayfa	Sayfa
bilerin cezalarının 15 sene küreğe tahvil edilmesine binaen bu eşhasa ait evrakın Adliye Vekâletine iadesi hakkında Adliye Encümeni mazbatası.	43:45	45:48
Tezkereler		
1. — Adapazarı fabrikasına aid olup İktisat Encümeninde bulunan evrakın yeniden tetkik edilmek üzere iadesine dair İktisat Vekâleti tezkeresi.	45	48:52
Evrakı saire		
1. — Adana'nın kurtuluş günü yapılan merasime dair Meclis Reisi Fethi Beyden mevrut telgraf.	45	52:56
3. — Sualler, cevaplar.		
1. — Gümüşane Mebusu Zeki Beyin, Kânunusani 1340 tarihinden itibaren kabotaj hakkı ref'edileceğinden sevahilimizde vukubulacak nakliyat hakkında ne gibi tedbir ittihaz edildiğine dair sualine Müdafaai Milliye Vekili Kâzım Paşanın şifahi cevabı (6/92)	45	52
2. — Ergani Mebusu Kâzım Vehbi Beyin, Ergani bakır madenlerinin vaziyetine dair İktisat Vekâletinden suali ve İktisat Vekili Hasan Beyin Şifahi cevabı (6/87)	45	56:79,80
4. — Müzakere edilen mevad.		
1. — Altın ve ufaklık para darbı hakkında bir karar verilmesine dair İcra Vekilleri Heyeti Riyasetinden mevrut (3/47) numaralı tezkere ve Kanunu Esasi Encümeni mazbatası.	45	56:79,80
2. — Hizmeti fiiliyei askeriyenin tenkisi müddetine aidolmak üzere Mükellefiyeti Askeriye Kanunu Muvakkatinin beşinci maddesinin tadiline dair (1/398) numaralı lâyiha kanuniye ve Müdafaai Milliye ve Muvazenei Maliye encümenleri mazbataları	45	56:79,80

BİRİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 1,45

REİS — Fethi Bey

KÂTIPLER : Hakkı Bey (Van), Ragıb Bey (Zonguldak)

REİS — Efendim! Celseyi açıyorum, zaptı sabık hulâsası okunacak:

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

Birinci Celse

Birinci Reisvekili Sabri Beyin tahtı Riyasetlerinde bilnikad zaptı sabık hulâsası kıraat ve aynen kabul olundu. Evrakı varide aidoldukları mahallere havale edildikten sonra Millî Mücadelede mâlûl düşenlere mükâfatı nakdiye itasına dair Kanun, ikinci defa reye vaz' edildi. Mütaakiben Mükellefiyeti Askeriye Kanununun beşinci maddesinin tadiline dair lâyiha'nın müzakeresine geçilerek birinci fıkra aynen kabul edildi. Mâlûl gazilere mükâfatı nakdiye itasına dair Kanununun 146 reyle kabul olduğu Makamı Riyasetten bittebliğ teneffüs etmek üzere Celse tatil edildi.

İkinci Celse

Sabri Beyin Riyasetleriyle küşadolunarak Mükellefiyeti Askeriye Kanununun beşinci maddesinin tadiline dair lâyiha'nın bakıyei müzakeratına devam edildi. Birinci maddesinin (A) fıkrası Hükümetin teklifi veçhile kabul, (B) fıkrası nazarı itibara alınan takrirlere göre berayı tadil encümene biliade Cumartesi günü iğtima edilmek üzere celseye nihayet verildi.

Reis	Kâtip	Kâtip
Ali Fethi	Van	Zonguldak
	Hakkı	Ragıb

REİS — Efendim zaptı sabık hulâsası hakkında itiraz var mı? Zaptı sabık hulâsası aynen kabul edildi.

2. — EVRAKI VARİDE

Teklifler

1. — *Denizli Mebusu Yusuf ve Necib Ali beylerin, İzmir işgali üzerine vatan ve memleketi müdafaa maksadiyle teşekkül eden hayati millîye rüesa ve âzalarına İstiklâl Madalyası itasına dair teklifi kanunisi (2/251) (Lâyiha Encümenine)*

Mazbatalar

1. — *Telgraf ve telefon umurunun tensiki hakkında kanun lâyihası (1/118) ve Posta ve Telgraf, Adliye ve Muvazenei Maliye encümenleri mazbataları (Ruznameye)*

2. — *11 Receb 1327 tarihli Matbuat Kanununun 26 ncı maddesinin tadiline dair (1/287) numaralı lâyihai kanuniye ve Dahiliye ve Adliye encümenleri mazbataları (Ruznameye)*

3. — *Siverek Belediye Müfettişi sâbık Şeyhî Dede (Davud) hakkındaki idam hükmünün tasdikine dair (3/1), Malatya'nın Tepebaşı mahallesinde mukim Mamrekli Hasan bini Yusuf hakkındaki idam hükmünün tasdikine dair (3/2), Maraş'ın, Şükürlü mahallesinden Oseb namı diğer Jozef hakkındaki idam hükmünün tasdikine dair (3/3), katil maddesinden idama mahkûm Mamahatun karyesinden Mehmedoğlu dinamitçi Hasan hakkındaki hükmün tasdikine dair (3/131), cerh ve katil maddesinden idama mahkûm Mut kazasında Tağazari karyesinden Veysel zevcesi hakkındaki hükmün tasdikine dair (3/140), Pedri Musa'yı katilden idama mahkûm Ferik hakkındaki hükmün tasdikine dair (3/145), idama mahkûm Kiğork veledi Aleksinin hükmünün tasdikine dair (3/148), idama mahkûm Erzurum'un Hızır karyesinden Hasan-oğlu Hüseyin hakkındaki hükmün tasdikine dair (3/149), idama mahkûm İsmail ve rüfekası hakkındaki hükmün tasdikine dair (3/158), idama mahkûm Aksaraylı Hüseyin hakkındaki hükmün*

tasdikine dair Adliye Vekâleti tezkereleri ve Affı Umumi Kanunu mucibince bu gibilerin cezalarının 15 sene küreğe tahvil edilmesine binaen bu eşhasa ait evrakın Adliye Vekâletine iadesi hakkında Adliye Encümeni mazbatası

REİS — Mazbata okunacak :

Riyaseti Celileye

Merbut cetvelde esamisi muharrer ve cerai-mi muhtelifeden idama mahkûm eşhasa ait evrak encümenimizce ledettetik âhiren Meclisi Âlice kabul edilmiş olan Affı Umumi Kanununun ikinci maddesi mucibince : (İkinci madde : Birinci maddede mezkûr tarihe kadar ika edilmiş olan ceraim failleri hakkında hükmolunmuş veya olunacak idam cezaları onbeş sene küreğe ve müebbet kürek cezaları da on sene küreğe ve müebbet kalebentlik cezaları on sene kalebentliğe ve müebbet nefy cezaları da üç sene nefye tahvil olunmuştur) merkumuna ait cezaların onbeş sene küreğe tahvili icabettiği cihetle mezkûr evrakın takımıyle Adliye Vekâletine iadesi zımında Heyeti Umumiyeye arz olunur.

Adliye Encümeni

Reisi namına	Mazbata Muharriri
Kastamonu	Dersim
Mâhir	Feridun Fikri
Kâtip	Âza
Bozok	Saruhan
Ahmed Hamdi	Abidin
Âza	Âza
Çorum	Konya
Mehmed Münir	Mustafa Feyzi
Âza	Âza
Kırşehir	Mersin
Ali Rıza	Besim
Âza	Âza
Karesi	Ankara
Ahmed Süreyya	İhsan

Mahkûmun isim ve şöhreti	Cürmü	Mahkemesi	Temyiz ilâmının tarihi
Siverek'in Hüseyin Çelebi mahallesinden Belediye Müfettişi sabıka Şeyhi Davud	Taammüden kâtil	Siverek İstinaf Mahkemesi	23 Mayıs 1339
Maraş'ın Şükürlü mahallesinden Kostantin oğlu Oseb namı diğeri Jozef	Kâtil	Maraş İstinaf Mahkemesi	4 Temmuz 1339
Malatya'nın Tepebaşı mahallesinden Mamrekli Hasan bini Yusuf	Kâtil	Malatya İstinaf Mahkemesi	28 Mart 1339
Erzurum'un Mamahatun kasabasından Mehmed-oğlu Dinamiçi Hasan	Cerh ve kâtil	Adana İstinaf Mahkemesi	26 Ağustos 1339
Mut kazasının Tagazari karyesinden Receboğlu Veysel	Taammüden cerh ve kâtil	İçel İstinaf Mahkemesi	1 Eylül 1339
Beşiri karyesinin Telmiziç karyesinden muhacir Musa mahdumu Ferik	Cerh ve kâtil	Diyarbakir İstinaf Mahkemesi	4 Eylül 1339
Dersaadet'te Tahtakale'de Sandıkcı Vasil'in nez-dinde hizmetkâr Tiflisli Kigork Veledi Aleksi	Kâtil	İstanbul Cinayet Mahkemesi	9 Eylül 1339
Erzurum'un Hızır karyesinden Hasanoğlu Hüseyin	Cerh ve kâtil	Erzurum İstinaf Mahkemesi	3 Eylül 1339
Göksün'ün Hacıelmas karyesinden Mehmedoğlu Hali ve Kürdî İsmail ve Çulhaali karyesinden Abbasoğullarından Hüseyinoğlu Mehmed Ali	Taammüden kâtil ve ahzü gasp	Kozan İstinaf Mahkemesi	23 Eylül 1339
Basralıoğlu Hüseyin	Cerh ve kâtil, ahzü gasp	Aksaray İstinaf Mahkemesi	6 Teşrinievvel 1339

REİS — Adliye Encümeni mazbatasını reyi âlinize vaz'ediyorum.

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarî Şarkî) — Beyefendi! Bu evrak, derecattan geçerek infazına karar itası için Meclise gelen evrak mıdır? Bu cihet tavzih edilmiyor. İsimler de okunmalı, ve encümen bunu kısaca izah etmeli.

REİS — Efendim Adliye Encümeni, biraz izahat verebilir mi?

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) — Bu evrak, Ali Süruri Efendinin buyurdıkları gibi, derecattan geçerek kesbi katiyet etmiş evraktır. Buraya tasdik edilmek için geliyor. Malûmuâliniz bu, eskiden padişah tarafından yapılıyordu. Şimdi bunu Meclisi Âli yapıyor. Mesele bundan ibarettir.

REİS — Efendim Adliye Encümeni mazbatasını reyi âlinize arz edeceğim. Mazbtayı kabul edenler; lûtfen ellerini kaldırsın. Aksini reye vaz'edeceğim. Kabul etmeyenler lûtfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Tezkereler

1. — *Adapazarı Fabrikasının aidolup İktisat Encümeninde bulunan evrakın yeniden tetkik edilmek üzere iadesine dair İktisat Vekâleti tezkeresi :*

T. B. M. M. Riyaseti Celilesine

Evrakı müteferriası İktisat Encümeni Âlîsinde derdesti tetkik bulunan Adapazarı Araba Fabrikasının Orman Mukavelenamesinden mütevellit meselenin yeniden tetkik ve tamiki icabetmekte olduğundan iade olunmak üzere encümen nezdinde bulunan dosyanın Başvekâleti Celileye sürati irsali müsterhamdır olabapta.

İktisat Vekili
Hasan Hüsnü

REİS — Efendim İktisat Vekâletinin tezkeresi mucibince işbu evrakın İktisat Vekâletine veyahut Başvekâlete gönderilmesini kabul edenler lûtfen ellerini kaldırsın. Aksini reyi âlinize arz ediyorum. Kabul etmeyenler lûtfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir efendim.

Evrakı saire

1. — *Adana'nın kurtuluş günü yapılan merasime dair Meclis Reisi Fethi Beyden mevrut telgraf.*

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Ne vakit teşrif edecekler acaba? (Handeler)

T. B. M. M. Riyaseti Celilesine

Meclisi Âli namına kurtuluş bayramında bulunmak üzere Adana'ya gelen Heyeti Mahsusamız burada fevkalâde samimi tezahürat ile karşılandı. Kurtuluş bayramına müsadif olan 5 Kânunusanide bütün halkın iştiraki ile muazzam nümayişler yapılmış ve muhtelif zevat tarafından pek vatanperverane hitabeler iradolunmuş ve bu vesile ile bütün Adana halkının Cumhuriyetimize ve Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı lâyezal itimat ve hürmet hislerini izhar etmiş olduklarını arz eylerim efendim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Reisi
Fethi

(Teşekkür ederiz sesleri)

MEHMED VEHBİ B. (Karesi) — (Reis Fethi Beye hitaben) Reis Bey bu telgraf siz buraya geldikten sonra mı gelmiş, yoksa daha evvel gelmiş de okunmamış mı?

REİS — Efendim Perşembe günü gelmiştir zannederim. Perşembe günü Heyeti Umumiye olmadığı için okunmamış.

3. — SUALLER VE CEVAPLAR

1. — *Gümüştane Mebusu Zeki Beyin, 1 Kânunusani 1340 tarihinden itibaren kabotaj hakkı ref'edileceğinden sevahilimizde vukubulacak nakliyat hakkında ne gibi tedabir ittihaz edildiğine dair Müdafaa-i Milliye Vekili Kâzım Paşanın şifahî cevabı (6/92)*

MUSTAFA VASFİ B. (Tokad) — Ne sual takriri yahu? İkide bir sual takriri, sual takriri...

Riyaseti Celileye

Lozan Muhahede-i Sulhiyesinin 9 ve 10 nu maddeleri mucibince 1 Kânunusani 1340 tarihinden itibaren ecebi kumpanyalarından kabotaj hakkının ref'edileceğine binaen sevahilimizin bir kısmından diğer bir kısmına vukubulacak bilûmum şahsi ve ticari nakliyat hakkında ne düşünülmüş ve ne gibi tedabir ittihaz edil-

miştir. Bu hususta şifahen malûmat itasımı Müdafaa-i Millîye Vekâletinden talebederim.

29 Kânunusani 1339

Gümüşane Mebusu

Zeki

MÜDAFAA-I MİLLİYE VEKİLİ KÂZİM PŞ.
(Karesi) — Efendim 1340 senesinin bidayeti, birkaçgün evvel hulûl etmiştir. Ve üzerinden 7 - 8 gün geçmiştir. (İşitemiyoruz sesleri) 1340 senesinin mebdini 7 - 8 gün geçmiştir. Bu sual bundan sonra ne yapılacağına dairdir. Şimdi yapılmış olan ve yapılması mutasevver bulunan bâzı işler hakkında arz edeceğim. Seyrisefainin, kendi sahillerimizde, kendi bahrî işlerimizi görebilecek bir hâl ve mevkie is'adı için çalışmakta olduğumuzu zaten evvelce Seyrisefain bütçesinin müzakeresinde arz etmiştim ve şimdi de o mesai devam etmektedir ve kabotaj, malûmuâliniz 1340 senesinin bidayetinde ref'edilmiştir. Bâzı devletlerin, İhtalâf Hükümetlerinin kumpanyaları, sulhün akından altı ay sonra Hükümetimizle anlaşamazsa bu, iki sene kadar devam edecektir diye Lozan Muahedesinde bir kayıt vardır. Bu, ayrı bir şeydir. Fakat halen bizim sahillerimizde icrayı hareket ve faaliyet etmekte olan diğer gemilerin faaliyeti, 1340 senesinin bidayetinden itibaren ref'edilmiştir. Bu nakliyatın doğrudan doğruya bizim sefainimiz vasıtasıyla yapılabilmesini teminen ittihaz ettiğimiz tedabir muhtelifdir. Evvelâ gerek Seyrisefain İdaresinin vapurları ve gerekse bizim Türk tüccarlarının vapurları bu nakliyatı kâfi derecede temin edemeyeceğinden dolayı yeni bir vapur tedarikine teşebbüs olmuştur. Ayrıca gerek İstanbul'da ve gerekse diğer limanlarda bahrî hususata ait birçok muamele vardır ki, kabotajın ref'i üzerine doğrudan doğruya bizim elimizle idare edilmesi iktiza ediyor. Buna dair bâzı kanunlar tanzim ettik. Heyeti Vekileye sevk ettik, Meclisi Âliye yakında gelmek üzere. Kendi sevahilimizde gerek şahsi, gerek askerî ve gerek ticarî nakliyatı temin edebilmek için kendi sancağımızı hâmil vapurlarla bunun tahtı temine alınması iktiza ediyor. Kabotajın ref'i dolayısıyla öyle ümidediyorum ki; gayet az zaman zarfında ihtiyacımız derecesinde vapur mubayaa etmek mümkün olacaktır. Zaten Seyrisefainin Hükümetten bir milyon lira kadar bir alacağı kalmıştır. Bu alacak henüz

Seyrisefaine iade edilmemiştir. Bu bir milyonun Seyrisefaine iade edilmesi hakkında Heyeti Vekileye teklifte bulunulmuştur. Bu az zaman zarfında temin edilerek sefainin ihtiyacı verilirse şüphesiz daha seri bir surette ihtiyacat temin edilecektir. Şimdiki halde Seyrisefain, kendi tahsisatiyle, yani kendi vâridatiyle idare edilmekte ve geçenlerde İmar ve İskân Vekâletince verilen mübadele nakliye parasıyla bâzı di yapılmış olan ve yapılması mutasavver bu suretle sahillerimizde ticarî, şahsi ve askerî nakliyat temin olunacaktır.

Bu kabotajın ref'inden dolayı bir de kılavuzluk hidematı ve tahlisiye hidematı bize tereftübediyor. Yani bu hizmetlerin bizim kumpanyalarımız tarafından, Türk Bayrağı altındaki sefain tarafından yapılmasını icabettiriyor. Seyrisefain bu hususta faaliyete getirilmiş ve kendi limanlarımız dahilinde römorkör, kılavuzluk hidematının temini için teşebbüsatta bulunulmuştur ve bâzı römorkörler de tedarik edilmiştir ve müzakerededir. Hattâ bizim Bahriye kadromuzda ve Levazım kadrosunda Harbi Umumiden kalma bâzı römorkörler, mavnalar, şatlar vardır ki, bunlarla bugün ne Bahriye için, ne de Levazım için bir fayda temin edilemeyeceğini anhyarak bunları da Seyrisefainin istifadesine arz ettik. Kılavuzluk vazaifi hakikaten çok ehemmiyetli bir vazifedir. Bunu bizim Seyrisefain İdaresinin başarabileceğine itimadetmekteyiz ve bunu temin etmek için ittihaz ettiğimiz tedabirin kâfi olduğuna emniyetimiz vardır. Bir de tahlisiye umuru vardır. Bir vapur bir tarafta batarsa bunun kurtarılması şimdiye kadar eenebi tahlisiyelerine ait idi. Eenebi bayrağını hâmil vapurlar bu işi ifa ediyorlardı. Fakat biz 1 Kânunusani'den itibaren bu hakkın doğrudan doğruya bizde olduğunu ilân ettik. Bir taraftan da tahlisiye gemisi tedarikine teşebbüs ettik. Yani bu tahlisiye vazifesini de yine kendimiz yapmaya çalışacağız.

Bâzı şirketler var, onlar bize teklifte bulunmuşlardır ki, tahlisiye vapuru tedarik edinceye kadar biz kemafissabık bu işe devam edelim. Biz bunu kendi esasatımızla ve kendi prensiplerimizle ve Lozan Konferansında kabul ettiğimiz şürüt ve kuyutla kabili telif görmedik. Biz kendiliğimizden bir tahlisiye gemisi tedarik

edip alacağız ve bunu temin edeceğiz. Yani liman dâhilinde gerek römorkör ve gerek tahlisiye hidematını doğrudan doğruya kendi bayrağımız altındaki Türk gemileriyle yaptırmak için ittihaz edilen tedabirden en mühimmi bu bir - iki tahlisiye gemisi ve birkaç römorkör tedarik etmektir. Römorkör bulunmuştur ve daha bir - iki tane alacağız ve tahlisiye gemisini de alacağız. Bunun için de Seyrisefainin evvelce arz ettiğim o matlubatı biran evvel alınırsa tabîi daha seri olur. Mamafih bu tahlisiye işinin müstaceliyetine ve ehemmiyetine binaen o paranın alınmasının tehirine lüzum görülmemiştir. Yani bir milyonu aldıktan sonra tahlisiye işi tarafınızdan görülecek değildir. Şimdi tahlisiye işini de kendi gemilerimiz vasıtasıyla ve Türk vesaitiyle temin ettirmeye çalışacağız.

Efendim! Arz ettiğim veçhile kabotajın ref'i dolayısıyla kendi sahillerimizde askerî, şahsî, ticarî ve sair nakliyatın temini için düşündüğümüz ve limanlarımızdaki tahlisiye ve kılavuzluk hakkındaki düşündüğümüz ve yaptığımız işler bunlardır. En mühim bir nokta vardır ki, o da bu işleri yaptıktan sonra hüsnü suretle idare edebilmek ve hiçbir sekteye ve yolsuzluğa mahal kalmaksızın idame etmek için hiç şüphesiz bazı kanunlara ihtiyaç vardır. Bu kanunların hepsini hazırladık. Yedi - sekiz tane lâyiha ve teklifi kanunî vardır. Bunların hepsi Heyeti Vekilede intacedilerek Meclisi Âliye sevk edilmek üzere. Meselâ; şimdi bizim sahillerimizde bazı ecnebler olabilir ki, muvazaa suretiyle kendi bayraklarımızdan istifade ederek birtakım tertipler yaparlar veyahut bizim gemilerimizi satınalırlar. Bu suretle Türk tüccarlarımızın gemilerini satınalmak veya onların hakkını istimal etmek üzere birtakım tedbirler yapabilirler. Bütün bu gibi tertipler düşünülmüş, yani muvazaa suretiyle vukubulacak alım ve satıma mâni olacak en esaslı bir tedbir olmak üzere bu bapta bir madde tanzim edilmiştir; kısa bir zamanda Meclisi Âliye arz edilecektir. Şimdilik yaptığımız ve yapmayı düşündüğümüz şeyler bunlardan ibarettir. Öyle ümidediyorum ki, Seyrisefain gayet az bir zamanda pek iyi bir suretle kendi vesaitimizle kendi nakliyatımızı temin edecek bir hale gelecektir. Seyrisefaini bu istikamete sevk ediyoruz ve öyle düşünüyoruz ki; Seyrisefain kendi sahillerimizde uzak seferleri yapsın. Otuzbeş kadar tüccar

gemisi vardır, Türk tüccarı... Bu gemiler de daha yakın seferleri yapsınlar. Maksadımız bu suretle Seyrisefain kendi sahillerimizde seferleri temin etmek ve bu suretle kısa seferleri de tüccar gemilerine hasretmektir. Hattâ belki gelecek sene Seyrisefain İskenderun'a ve Mersin'e kadar uzun seferler yapabilecektir ve bunu ihzar edebilecektir. Kabotajın ref'inden dolayı ittihaz edilmiş tedabir ve Seyrisefainin bu hidematı âzami bir surette temin edebilmesi için düşündüğümüz tedbirler bundan ibarettir.

ZEKİ B. (Gümüşane) — Muhterem arkadaşlar! İmparatorluk devrinin Hâkimiyeti Milliye devrine bırakmış olduğu uhudu atıka namıyla bir silsilei fecayi vardır ki; muzafferiyatı milliyemizin tetevvüciyle Lozan Muahedei Sulhiyesinde hamdolsun onu muvaffakiyetle intacettik. 1 Kânunusani 1340 tarihinden itibaren kabotaj hakkı bizim uhdemize terk edildi, yani Türk lokması Türklere verilmiştir efendiler. Bundan böyle kendi sularımızda, kendi sevahilimizde ve karasularımızda ecnebi sefaini, ecnebi bandıraları temevvüetmiyecektir ve sırf hilâli temsil eden mukaddes, muhterem ve mübarek sancığımız temevvücedecektir. Trabzon'dan ne bir şahıs ve ne de bir emteaî ticariyeyi bir ecnebi sefinesinin alarak İstanbul'a götürmek hakkı yoktur efendiler. İstanbul'dan İzmir'e ne bir şahıs ve ne de bir emteaî ticariyeyi götürmek hakkı yoktur efendiler. Buna karşı Seyrisefain kumpanyası ne gibi tedbir almıştır, yani gününden evvel hazırlanmış mıdır?

Efendiler bugün Lozan Muahedei Sulhiyesinin bahşetmiş olduğu ufaktefek bâzı imtiyazat ile elimizde mevcut vapurlardan maada meşhur kumpanyalardan birkaç kumpanyanın beş, altı ay zarfında Hükümeti Milliyemizle bir mukavele yaparak ve bir antant yaparak gösterecekleri temettü üzerine bir uyuşma müsaadesi verilmiştir. Bu da haddi âzami ikibuçuk sene kadardır, eğer bu altı ay zarfında uyuşamadıkları takdirde ikibuçuk sene devam edecektir.

Efendiler çok istirham ederim. Bu ikibuçuk sene sonra bizim vaziyetimiz ne olacaktır? Aca bu ikibuçuk sene sonra Karadenizin bir iskelesinden, Anavatanın içerisinden gelmiş koyun sürülerini, eşyayı ticariyeyi, yolcuları ve saireyi İstanbul'a veyahut memleketimizin bir tarafından diğer tarafına nakletmek için elimizde lâ-

zımgelen sefain mevcut müdür? Efendiler, bu sefain hem mevcuttur, hem değildir. Mevcuttur; maatteessüf ve kemali teessürle huzuru âlinizde arz edeyim ki, biz bu vazifeyi ifa edemiyoruz. Efendiler Seyrisefain idaresi uhdesine terettübeden vazifei milliyeyi bugüne kadar ifa edememiştir. Yani ticari işleri yapamamıştır. Ticari bir kumpanya değildir. Evet, harb için, asker taşır, vatana hizmet eder. Onu anlarız. Fakat ticaret başka bir meseledir.

ESAD Ef. (Menteşe) — Bahriye Vekâleti ihdas edelim.

ZEKİ B. (Devanla) — Acaba Seyrisefain idaresi, 1 Kânunusaniden itibaren elindeki vapurları tanzim ederek Akdenizde, Karadenizde seyrüsefer edecek bir surette bir program tesbit etmiş de enzarı milliyeye arz etmiş mi? Yoktur efendiler. Fakat ne yapalım ki, istikbalde bir ıztırar tahtında, bir mecburiyet tahtında, biz bunlara mallarımızı vereceğiz. Yine veriyoruz ve tüccarımız seve seve verecektir de. Fakat öteden beni herkesin nazarı teessüfle gördüğü birşey vardır. Trabzon'dan hareket eden vapur, Samsun'a almış olduğu yükünü boşaltmadan Müdafaai Milliye'nin emriyle askerî sevkiyatta veyahut başka bir tarafta hizmet etmek için âni bir surette Samsun'a uğramadan doğruca İstanbul'a avdet ediyor. Ben; bunda gemi süvarisini haklı görürüm. Müdafaai Milliye'yi de haklı görürüm, fakat diğer taraftan memleketin iktisat kanalları sönüyor efendiler sönüyor. Sonra kimseye emniyet ilka edemiyoruz. Kimsenin mallarını vermesine emniyet bahşedemiyoruz. Binaenaleyh en müthiş mesele budur. Hattâ biz katî teşebbüs iera edip fiili bir sahada müspet bir surette yürümediğimiz içindir ki, dün İstanbul matbuatında kemali teessüfle gördüğüm bir hakikat vardır ki, İngilizler bugün pek bariz bir hakkımız olan liman idaresine şimdiden müdahale etmeye başlamışlardır. Hayır efendiler, bu liman dâhilinde değil, açık denizlerde veyahut karasularında bu hak vardır. Yanlız liman idaresinde, İstanbul'a munhasır değildir diye feryat koparıyorlar. Acaba bunun için Müdafaai Milliye Vekili Paşa Hazretleri ne düşünüyorlar? Bu hususta ne gibi malûmat aldılar? Bundan haberim yoktur. Bendenizce bu pek feci bir hakikaattir. Eğer seyrüsefain idaresi askerî bir kumpanya olarak, askerî nakliyatına, askerî sevkiyatına ait ve munhasır kalacaksa gününden evvel bize haber

versinler. Binaenaleyh efendiler memleket iktisadiyatı için iyi düşünelim. Ve ona göre yürütelim ve bu bir şey halini alsın. Yani efendiler seyrüsefain bugünkü Divanı Muhasebatın vizerleriyle sonra Muvazenei Maliye hesabatiyle ve bu kayıt altında hiçbir tüccar muamelesi yapamaz. Bunu vicdanınıza havale ederim ve takdir eylersiniz. Seyrisefainin memlekette mükemmel ve müterakki olması; bunun ancak bir şirket haline kalbi ile mümkündür. Bu şirketin terakkisi; eshamını da sırf şahıs namına ve İslamlar namına hasretmekle kaim olabilir, Başka suretle kaim olamaz ve Seyrisefain başka türlü terakki edemez. Bunun için bendeniz istirham ediyorum. Hayatı iktisadiyede kapitülasyon gibi bir belâyı başımızdan kaldıran bu millet ve Hükümetimizden artık bundan sonra müspet ve katî neticeler üzerinde biran evvel yürümesini temenni ederim.

HALİL B. (Zonguldak) — Ruzname hakkındaki ufak bir istirhamım vardır. Bu kabotaj meselesiyle Ereğli havzai fahmiyesine münasebeti olan bir takririm vardır. Bu takririmde Başvekâletten, iktisat ve Müdafaai Milliye Vekâletinden birtakım şeyler soruyordum. Bu takririmi evrakı varide meyanında göremedim. Makamı Riyasetinizden soruyorum efendim.

REİS — Ne zaman verdiniz efendim?

HALİL B. (Zonguldak) — Perşembe günü Başkıtâbete tevdi edilmişti efendim.

SABRİ B. (Saruhan) — Reis Beyefendi müsaade buyurursanız bu hususta bir şey arz edeceğim efendim. Bu kabîl ne kadar cevapsız kalmış takrirler varsa hepsinin listesi çıkartılmış ve Başvekâlete ve bütün vekâletlere gönderilmiş ve Vükelânın hepsinden istirham edilmiştir ki, cevapları biran evvel verilsin diye. Yani bunların hepsi için birden tesbit edilmiştir.

REİS — Efendim suallerinize biran evvel cevap verilmesi için bir gün tahsisini yazar ve muvafık görüldüğü bir günde ruznameye vaz' ederiz.

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) — Bendenizin de Adliye Vekilinden bir sualim vardı; henüz cevap gelmedi.

2. — *Ergani Mebusu Kâzım Vehbi Beyin, Ergani bakır madenlerinin vassına dair suali ve İktisat Vekili Hasan Beyin şifahi cevabı (6/87)*

KÂZIM B. (Ergani) — Reis Beyefendi bendenizin de Ergani bakır madenleri hakkında bir sual takririm vardır. İktisat Vekili burada; cevap verecektir.

SABRİ B. (Saruhan) — Arz ettim efendim, ne kadar cevapsız kalmış takrirler varsa listesini Başvekâlete tevdi ettik. Tabii alacağımız cevaba göre arz edilecektir.

İKTİSAT VEKİLİ HASAN B. (Trabzon) — Sual takriri bendenizdedir. Bugün için cevap vereceğimi de arz etmiştim.

REİS — O halde sual takririni Kâtip Bey okusun efendim.

İKTİSAT VEKİLİ HASAN B. (Trabzon) — Efendim takrir ruznameye dâhil değildir. Bendenizindir. Cevap vereyim. (Gelecek içtimada sesleri)

REİS — Efendim daima vekiller ruznameye geçmeden evvel suallere cevap verebilir. İstedikleri zaman cevap verebilirler. Müddeti de yarım saati geçmez.

22 Kânunuevvel 1339

Riyaseti Celileye

Dünyanın en zengin madenlerinden birini teşkil eden Ergani bakır madenlerinin nısf imtiyazı vaktiyle İtibarı Millî Bankasına verilmiş ve nısf diğeri de malûm olan şekilde Çester Kumpanyasına terk edilmişti. Gazetelerde görülen malûmata nazaran Çester Mukavelenemesinin Hükümetçe feshedildiği anlaşılmıştır. Türkiye'nin istikbali iktisadisine fevkalâde vâdi refah eden bu madenin senelerden beri boş ve muattal kalması bittabi caiz ve matlup değildir. Hususiyle hayat ve İstikbali bu madene merbut olan binlerce halk son nazarı ümidini bize dikmiş bakıyor. Binaenaleyh Çester Mukavelenemesinin feshinden sonra taayyün edecek vaziyet nedir; şimdiye kadar bu işte biraz muvaffakiyeti görülemiyen İtibarı Millî Bankasının uhdesinde bu imtiyaz ilânihaye temadi edip gidecek midir? Hükümet bu madeni bizzat mı işletecek veyahut şeraiti müsaide ile diğeri bir eenebi şirkete mi ihale edecektir? Ehemmiyeti fevkalâdeyi haiz olan bu mevzu etrafında şifahi izahat verilmek üzere işbu takririn İktisat Vekili Muhteremi Hasan Beyefendiye tevdi bu yurulmasını rica eylerim efendim.

Ergani Mebusu
Kâzım Vehbi

İKTİSAT VEKİLİ HASAN B. (Trabzon) — Efendim Ergani Mebusu Vehbi Beyefendinin suali, Çester imtiyazı feshedilmiş olmak itibarıyla Ergani madeninin işletilmesini vaktiyle Hükümetle yapmış olduğu bir mukavele ile iltizam etmiş olan «İtibarı Millî» Bankasının vazifeye davet edilmediğine ve bu madeni ne vakt işleteceğine dairdir. Şifahi sualin meali budur. Heyeti Celilenin malûmudur ki, Harbi Umumi içinde 1333 senesinde İtibarı Millî Bankasının tesisinden sonra Ergani madeni hakkında 14 Ağustos 1333 tarihinde bir taraftan banka müdürü (Viknur Vil) ve o zaman meclisi idare reisi olan Hüseyin Cahid Bey ve diğeri taraftan Ticaret ve Ziraat Nâzırı Mustafa Şeref Beyefendi Hazretleri hazır olduğu halde bir mukavelename akdetmişler ve Ergani merkezinden itibaren yirmi kilometre itibarıyla çizilen bir daire dahilinde evvelce imtiyazı başkalarına verilmemiş olan ölçümle madenlerin taharri ve işletilmesi, mülkiyeti Devlete aidolmak ve otuz sene müddetle iltizam suretiyle, İtibarı Millî Bankasına vermişlerdir. Bu mukavele esasiye onaltı maddeyi ihtiva ediyor. Madenin ne suretle işletileceğine ve hukuk ve vazai müteakabileye ve saireye dair bir sene sonra 8 Ağustos 1334 tarihli iradei Seniye üzerine bu mukaveleye bâzı mevaddı müzeyyele raptedilmiştir. Mevaddı müzeyyelenin birinci maddesi Ergani bakır madeninin Devleti Osmaniye ile muhasım devletler arasında akdi sulhu mütaakırp mezkûr bankaya teslim olunacağına ve mukavele evveliyenin 17 nci maddesi işbu mukavelenamede munderiç şerait ve ahkâmı tahaddüdata şirket tarafından riayet edilmediği takdirde bankanın imtiyazı feshedileceğine dairdir. Bu hakkı feshin de mutlak olmayıp, idari olmayıp ancak bir mahkemeden karar verildikten sonra feshedileceğine dair bir maddesi müzeyyele vardır. Sonra resmi makarrerin muaf olmasına ve rüsumu nisbiyeden de bankanın işleteceği madenin hasılatı gayrisafiyesinin yüzde ikibuçluğu nisbetinde rüsumu nisbiye alınması lâzımgeleceğine dair mukavele müzeyyele vardır. Çester imtiyazı verildiği zaman mukavelenin şeraiti esasiyesinden birisi de bu imtiyaza dâhil olmıyan hututu hadidiyenin yirmi kilometre etrafında maadini meksufenin imtiyaz ile birlikte imtiyaz sahibine aidolacağı merkezinde idi. Onun üzerine bu hatların isti-

kametine düşen maadini mekşufenin cedveli yapılmış ve o sahanın yirmi kilometre dâhilinde bulunanlar da tesbit edilmiş, yirmi kilometre haricinde olup Çester imtiyazına dâhil olmayanların cedveli yapılmıştır. Bu cedvelde görüyoruz ki, Ergani madeni; Çester imtiyazı dâhilinde değildir. Esbabı, maadini mekşufeden olmakla beraber başka birine verilmiş maden olmak itibariyle nitelik İtibarı Millî Bankası Çester imtiyazının esnayı müzakoresinde Hükümete müracaat etmiş ve böyle bir tezkere ile hakkının baki kalacağı ümidini beslemiştir. Tezkerelerinde Çester Grubu tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetine ahiren vukubulan teklifat meyanında inşası tasavvur olunan demiryolunun tarafeyninde ve muayyen bir saha dâhilindeki maden imtiyazlarının mezkûr gruba ihalesi hususunun da mündericolduğu istihbar edilmiştir. Müessesesi âçızanemizle Hükümet beyninde 17 Ağustos 1334 tarihinde akdedilmiş olup bir sureti musaddakası leffen takdim kılınan mukavele mucibince sahai mezkûre dâhilindeki Ergani Bakır madeninde hakkı taharri ve iltizamı bankamız istihsal etmiş olduğundan müessesemiz hakkında Hükümeti Milliyemizin öteden beri ibraz etmekte olduğu âsârı müza haret ve muavenete istinaden vekâleti celilelerince keyfiyetin lütfen nazarı dikkate alınarak ona göre sıyanet ve himaye edilmeğimizi rica ederiz. Bankamız işbu mukavele-name ahkâmına tevfiikan kemali hahişle taahhüdünü ifaya bezli makderet edeceğinden milletimizin inkişafı iktisadisini kendisine mehbeî âmâl edinen Hükümeti Milliyemizin bu bapta ki hukukumuzu teşyid ve tekid buyuracağına ütimadı kavi beslemekte olduğumuz mâruzdur efendim» diyorlar.

Hakkikaten Çester Mukavelenamesiyle bankanın bu hukuku zâyi edilmemiş, muhafaza edilmiştir. Ahiren Çester Mukavelenamesi feshedildikten sonra artık bankayı taahhüdünü ifaya davet için bir mâni kalmamıştı. Vekâlet bankaya hitaben bir tezkere yazarak bankayı gelip mukavele esasiye mucibince madeni tesellüm etmesi ve taahhüdâtını ifa etmesi ve tarihli tesellümünden itibaren İktisat Vekâletiyile bitittifak bir iki defa, teçdidi lâzımgelen şirket hakkında konuşulması için davet ettik ve aynı zamanda vilâyete tebliğat yaptık. «Bu ihtarnameyi bankaya tevdi ediniz ve alacağınız

tesellüm ilmühaberini bize gönderiniz» dedik. Bankadan henüz bir cevap almadık. Müddet geçmiş değildir. Tarihi tebliğinden itibaren üç ay zarfında bu muamele yapılacaktır. Malûmâtı olduğu veçhile İtibarı Millî Bankası sırf millî bir müessesedir. Bütün sermayesi bizim Anadolu halkımızın, Türk Milletinin elinde olduğu gibi zaten sermayesinin rubu da doğrudan doğruya Hazinei Maliyenindir. Bu itibarla bu müesseseyi diğer emsali müesseseler gibi telâkki edemeyiz. Bunu himaye etmek, ileri götürmek ve matlubolan menafii iktisadiye ve milliyeyi temin etmek Hükümeti Milliyece matlub ve mültezemdir. Bankayı taahhüdünü ifaya davet ederken taahhüdünü lâyıkiyle ifa edebilmesi için vekâletçe kendilerine lâzımgelen muavenetin yapılması zaten mukavele mucibince bizimle bitittifak teşkil edeceği anonim şirketine Hükümetin müzaheret etmesi ve icabında bir kısım sermayesine şerik olarak dâhil olması velhasıl bankanın az zamanda bu taahhüdünü ifa edebilmesi için yapılması icabeden her türlü teşebbüsün yapılması mukarrerdir. Bütün bunlara rağmen eğer banka ifayı taahhüdedemese mukavele-namenin madde-i mahsusundaki sarahatlere itsinaden iltizam hakkındaki mukaveleyi feshedip bundan böyle yüzüstü bırakamayız. Ergani madeni dünyanın en zengin ve en mühim bakır madenlerinden biridir. Bu sahada milletin bir kısmına medarı maişeti ancak bu madenlerde çalışmaya merbuttur. Hem içtimai ve hem de iktisadi bir mesele karşındayız. Vekâlet bu madenin ehemmiyetini müdriktir. Sahibi imtiyaz İtibarı Millî Bankası taahhüdâtını ifa edemeyecek olursa bundan maişetini temin eden halk her veçhile bu madenin biran evvel işletilmesi suretiyle dahi sebebi maişetlerinin kendilerine iadesine çalışılmak lâzımdır. Mâruzatım bundan ibarettir.

KÂZİM VEHBİ B. (Ergani) — Muhterem arkadaşlar bir taraftan memleketimizde haşrî neşrolunan günâgün ihtiyaçları temin, diğer taraftan bütçemizi tevzin etmek endişelerini bihakkın izhar ederken elimizde bulunan ve bize en sağlam ve en ceyyid varidat getirecek olan menabii tabiiyemizden istifade etmeyi düşünmelidir. Mevzuubahsettiğimiz Ergani bakır madenleri bu menabiin en büyüğüdür. Bu madenin derecesi servetini mücmelen nazarı âlimiz-

de teecessüm ettirmek için şurasını arz edeyim ki; Harbi Umumi içerisinde madene gelen bir Alman Heyeti Fenniyesi beşyüz milyon altın kıymet takdir etmiştir. Bu böyledir. Yine madeni senelere tetkik eden bir güzide mütehasşısınıza işhaden söylüyorum. Yevmî on altınlık kibrîtiyeti nühas yeşil bir mayi halinde akıp gidiyor ve biz de asırlardan beri hayran ve perişan bir halde ona bakıyoruz. Altında feyyaz bir define meknuz olan bu toprakların üzerinde müthiş, müessif, eîğersüz bir fakrû sefalet kaynaşıyor. Bendeniz bu manazırı düşündükçe yirminci asır medeniyetinde, bütün anasırı tabiatı kendisine münkad eden zekâyı beşerin huzurunda kemâli teecessüfle, kemali telehhüfle istiğfar ediyorum. (Bravo sesleri) İktisat Vekili Muhteremi Beyefendiye çok teşekkür ederim ki, yalnız madenin serveti hakkında bendenizle hemkanaan oldular, diğer bahisleri hep istikbale ait bir silsilei mevaitten ibarettir. (Handeler) Yapılacaktır, olacaktır, gelecektir, gidecektir, efendiler. Sarfı Osmaniden bu istikbal siğasını kaldırmalıyız. Yaptık, yapıyoruz demeli.

TUNALI HİLMİ B. (Zonguldak) — Sarfı Osmani yoktur.

KÂZİM B. (Devamla) — Yanlış söyledim. Sürecü lisan vâkı oldu. Hilmi Bey affediniz. (Handeler) İtibarı Millî Bankasıyla olan mukaveleyi bendeniz tetkik ettim. Mukavelenamenin üçüncü maddesi mucibince sulhün akdinden üç ay sonra banka madene vaz'iyed edecek, dört ay sonra bir osmanlı anonim şirketi teşekkül edecektir. Binaenaleyh bu maddeden çıkan mâna nedir? İtibarı Millî Bankasının; millî bir müessese olmak itibarıyla tealisini, inkişafını arzu ederiz. Fakat kendi serveti milliyemizin bir unsuru olan bir meselede bankanın sermayesinin kâfi olmadığını görürsek tabii ki, müsaadeyi o dereceye vurduramayız. İtibarı Millî Bankası, bir Osmanlı anonim şirketi teşkil edecek, Osmanlı Anonim Şirketinin çıkaracağı tahvilâtın kısmı âzamına eminim ki, yine eenebi sermayesi hâkim olacaktır. Esasen burada (Osmanî) kelimesi bir namı müstaardır. Bundan cenabiler itsifade edeceğine niçin Devlet istifade etmesin? Hâtemei kelâm olarak şurasını arz edeyim ki; bu mevzuubahsolan mukavele 1334 senesinde alelacele bir pazarlık suretiyle yapılmıştır. Devletin mülkiyetine taallûk eden bilü-

mum malî taahhütlerin Meclisi Âlinizce tasdikî elzamdır. Hâkimiyeti Milliye'nin icabatı sariha ve katiyesindedir. Muamele tam değildir, Kanuni değildir. İktisat Vekili Beyefendi bu mukaveleyi feshedecek mi, etmiyecek mi? Cevap istiyorum.

İKTİSAT VEKİLİ HASAN B. (Trabzon) — Efendim maddenin derecesi ehemmiyeti ve biran evvel sahai istifadeye konulması hakkında arkadaşımızla ittifak ettim. Yalnız bir nokta hakkında bir fikir ileri sürdüler. O zaman İtibarı Millî Bankasıyla Hükümet arasında bu maddenin ihalesine dair akdedilen mukavelenamenin tamam bir mukavelename addedilemeyeceği, çünkü bir taahhüdü maliyi mutazammın olduğundan bahsederek behemehal Meclisi Millînin tasdikinden geçirilmesi lâzımgeleceğini ifade ettiler. Bendeniz bu fikre iştirak etmiyeceğim. Mukavelename elimdedir. Heyeti Celile emir buyurursa maddeyi okurum. Burada Devlet tarafından bir taahhüdü maliyi tazammun eden hiçbir şey yoktur, esasen meksuf öteden beri Devletçe idare edilmekte olan bir maddenin daha fennî bir şekilde işletilmesi temin edilmek maksadiyle ve aynı zamanda İtibarı Millî Bankası gibi kendisinden büyük bir ümidi malî beklenen bir müesseseden temini malî ve iktisadi alınmak suretiyle Bankaya ihale edilmiş bir maddedir. Bu ihale muamelesi elyevm mer'i olan mukavelei mevzuaya tevfiik edilmiştir.

KÂZİM B. (Ergani) — Edilmemiştir.

İKTİSAT VEKİLİ HASAN B. (Devamla) — Ve bir taahhüdü maliyi mutazammın değildir. Binaenaleyh yapılan mukavelelerin hiçbir taahhüdü maliyi mutazammın olmadığı için Meclisi Âlinin tasdikinden geçmesi icabeden mukavelât nevinden değildir. Bendenizce sahibi imtiyaz arz ettiğim gibi millî bir müessese olmak itibarıyla ve her vehile Heyeti Celilenizin sahabetine lâıyk ve himayesi lâzım bir müessesedir.

KÂZİM B. (Ergani) — Yine himaye ederiz, o başka mesele.

İKTİSAT VEKİLİ HASAN B. (Devamla) — Kendisi bu taahhüdünü ifaya muktedir oldukça biz de bu taahhüdün mer'i ve muteber olması taraftarıyız. Fakat bu, mukavele ile giriştiği taahhüdatı ifadan imtina için bir vesile olmayacaktır. İtibarı Millî müessesesi bu işi yapı-

madığı takdirde tabii icabatı kanuniyesine tevessül edeceğiz. Bendeniz işaretten söylemek istedim ki, eğer banka, müddeti kanuniyesi zarfında teşkil etmek mecburiyetinde olduğu anonim şirketini müsait şerait tahtında teşkil edemezse - ve hattâ bendenizin kanaatime göre Hükkümet bu işe iştirak suretiyle sermaye hususunda da muavenetle biran evvel husule getirmesine dahi çalışmaktadır - madene eenebi sermayelerini tamamen tahsis etmekte bittabi menfaati umumiyemiz yoktur. Biz eenebi sermayesine maddi menfaat ve şerait göstererek ifade etmek prensibini esas itibariyle kabul etmişizdir. Fakat siyaseti iktisadiyemizde pek ziyade haizi ehemmiyet olan servetlerde aksini iltizam etmekteyiz. Buna mâni olacak bir kuvvet yoktur. Bendenizce bankayı bu şirketi tesis hususunda muavenet suretiyle ikdar ederek biran evvel bu işi meydana getirmek mültezemdir. Arz ettim ve ifade etmek istedim ki, bu şirket-

tin her halde ekser sermayesini yine millî müessesese elinde bulundurmamak, yani milletin elinde bulundurmamak gayesi düşünülmektedir ofendim. Mâruzatım budur.

Dr. MUSTAFA B. (Çorum) — Beyefendi Millî Banka hakkında bir şey söylemiştir. Efkârı umumiye bunda mütereddît bir vaziyete düşer, rica ederim, İtibarı Millî Bankasının eshamı, hâmiline ait değildir. Sırf millî bir müessesedir. Her hangi bir eenebiye ve saireye ait değildir. Tekrar ediyorum; Millî bir müessesedir. Nazarı dikkatinizi celbederim.

REİS — Müsaade buyurun.

KÂZİM B. (Ergani) — Beyefendi dairei intihabiyemizin hukukunu muhafazaya memuruz.

MUSTAFA B. (Çorum) — Dairei intihabiyeden evvel koca bir milletin hukuku vardır.

KÂZİM B. (Ergani) — Dairei intihabiyemin hukukunu burada müdafaa mecburiyetindeyim. Bu vaziyetten en ziyade müteessir olan orasıdır.

4. — MÜZAKERE EDİLEN MEVAD

REİS — Efendim bugünkü ruznamemizin birinci numarasını müzakere ediyoruz:

1. — *Altın ve ufaklık meskûkât darbı hakkında bir karar ittihaz edilmesine dair İcra Vekilleri Heyeti Riyasetinden mevru 3/47 numaralı tezkere ve Kanunu Esasi Encümeni mazbatası (1)*

REİS — Bunun derâkap müzakeresi Heyeti Celilenizce tahtı karara alınmıştır. Bunu müzakere edeceğiz.

Darbedilecek meskûkât hakkında Kanunu Esasi Encümenin muaddel mazbatası

Darbedilecek meskûkât hakkında 20 Ağustos 1339 tarihli İcra Vekillerinin, bir kararı icrai istihsaline dair Heyeti Umumiyeden muhavel tezkeresi mütalâa olundu.

Cumhuriyet armasının tesbiti uzun zamana, tarihi ve bedii tetkikata ve hattâ sanatkârlar arasında müsabaka ierasına vâbeste bulunduğundan bu defa darbedilecek altın meskûkâtın armasız olması zaruri görüldü.

Birçok memalikte sık sık meskûkâtın şekli değiştirildiğinden ve üzerlerinde türlü türlü re-

mizler ve işaretler konulduğundan armanın tesbitinden sonra armalı paralar darbı düşünülecektir.

Bununla beraber encümenimiz, arma meselesiyle iştigal etmektedir. Neticei tetkikatını yakında Heyeti Celileye arz edecektir. Şimdilik darbedilecek meskûkâtın şekli âtide olmasına encümenimizce karar verilmiştir.

8 . 1 . 1340

Kanunu Esasi Encümeni

Reisi	Mazbata Muharriri
Menteşe	Gelibolu
Yunus Nâdi	Tarihe muterizim
	Celâl Nuri
Kâtip	Âza
Dersim	Muş
Feridun Fikri	İlyas Sami
Âza	Âza
Bursa	Erzurum
Tarihe mutaarrızım	Münir Hüsrev
Rauf	

Sekkenin veçhi şöyle olacaktır:

Daire şeklinde yukarıdan aşağıya ve sağdan itibaren

Defne = Zafer remzi;

Zeytin = Sulh remzi;

(1) *Evveliyatı Dördüncü ciltte 72 nci içtîma zaptındadır.*

Buğday başağı = Mebzuliyet ve ziraat remzi;
Kayın ağacı = Eski Türklerce mübarek te-
lâkki edilmiştir.

Çam fıstığı = Keza;

Meşe = Kuvvet remzi;

den yapılmış daire dâhiline (Türkiye Cumhuri-
yeti) terkibi konacaktır.

Sİkkinin zahırî şöyle olacaktır.

Hendesî bir hilâl ve beş şualı bir yıldız; hi-
lâlin içine sikkenin kıymeti, ay dâhilindeki kita-
be derununa (Ankara) ve darb senesi vaz'oluna-
caktır.

KANUNU ESASÎ ENCÜMENİ MAZBATA
MUHARRİRİ CELÂL NURÎ B. (Gelibolu) —
Efendim! Geçende tanzim ettiğimiz mazbatayı
Heyeti Celile birçok münakaşattan sonra encü-
mene iade etmiştir. Binaenaleyh encümende,
müzakere edilecek iki madde karşısında bulduk.
Birincisi derhal darb olunacak sikkeler; ikincisi
de İstanbul Mebusu Muhteremî Yusuf Beyefen-
dinin teklifi üzerine Cumhuriyet Arması. Bu me-
sail ile ariz ve amik işigal ettik. Birtakım mesail
doğrudan doğruya salâhiyetimiz haricinde oldu-
ğundan bâzı erbabı ihtisası davet ettik. Ezeüm-
le Darphane Müdürü ve fenni meskûkâtta mahir
iki ressamı davet ettik. Bunlarla biligtima küçük
bir komisyon akdettik. Neticede anladık ki, Cum-
huriyetimizin armasını derhal tesbit etmekte müş-
külât var.

VELED ÇELERİ Ef. (Kastamonu) — Müm-
kün değildir; birden olmaz. İlmî bir şeydir.

CELÂL NURÎ B. (Devamla) — Evet müş-
külât vardır. Bunun bedayie tarihe ve sair bir-
takım hâtirata istinademesi lâzımgelir. Son-
ra bunun esasının tesbitine bile lüzum görsek bu-
na bir şekil vermek için ressamlar arasında da
müsabaka icrasına belki lüzum görülecek.

AVNÎ B. (Bozok) — Belki değil.

CELÂL NURÎ B. (Devamla) — Darphane
Müdürünün de inzımanı muvafakatiyle şu kararı
verdik ki, bugün darbedilecek paraların üzerin-
de armamız bulunmasın. Çünkü Hükümetin
de defaatle söylediği üzere süratle para
darbı ittiza ediyor. Baktık ki her paranın
üstünde mutlaka arma bulunmak sart de-
ğildir. Meselâ : Amerika Hükümeti sık sık,
hattâ altı ayda bir posta pulu değiştirir
gibi para değiştiriyor. Bu paraların üstüne
bir gün bir şekil veriyor, yarın başka bir şe-
kil veriyor. Kezalik İtalya Hükümetinin de

yakın zamanda türlü türlü, paraları var-
dır. Meselâ : Son paraların üzerinde ale-
lâde bir koyun resmi var. Onun için düşün-
dük ki behemehal armanın lüzumu yoktur.
İnşallah bugün ve yarın Cumhuriyetin ar-
ması tesbit edildiği zaman bir de armalı
para darbederiz. Armanın Türklüğü ve
Cumhuriyeti temsil edecek bâzı eşkâlî ihtiva
etmesini tasavvur ettik. Bu eşkâl ne olabi-
lir diye düşündük. Bir çok eşkâl beyan
edildi. Sonra karar verdik ki şimdilik ar-
mamız darbedilecek paranın şeklini tesbit
edelim. Bu paranın şekli şu suretle tesbit
edildi. Paranın yüzü, yahut veçhinde geçen
sefer irae edilen şekilde bir çiçek resmi
vardı. Yani iki taraflı defne veya başak-
tan mürekkep bir şeydi. Bunu bizim milleti-
mize ait olmıyan «rokoko» şeklinde bir kağ
ve çelenk addettiler. Bunun muvafık olma-
dığını düşündük. Dedik ki; bir çember çel-
enk olsun. Bu şekilde tabii birtakım çiçek-
lerden, nebatattan terekükübetmek lâzımgelir.
Bu nebatatın da ne olabileceğini erbabı ihti-
sasile düşündük. Şimdi geçen celselerde def-
ne dalının Yunanlılardan ve Romalılardan
gelme bir remiz olduğunu dermeyan eden
rûfekayı kıram vardı. Epeyce tahkik ettik
ki, defne; Roma ve Yunanlılardan gelme bir
şey değildir. Binaenaleyh defneyi ihracetme-
dik. Defne, meşe, buğday başağı ve zeytin,
bunun üzerine Üstadı Muhterem Ziya Gök-
alp Beyefendi dediler ki Kadîm Türkler-
in kendilerince müteyemmin ve mübarek ad-
dedilen bâzı eski ağaçları vardır. Bun-
lardan birisi (Kayın ağacı) dır. Kayın ağacı
değil.

ESAD Ef. (Menteşe) — Bilen varsa aş-
kolsun.

CELÂL NURÎ B. (Devamla) — Hayır
efendim! Tezyinat olsun diye almıyor. Mut-
laka remiz için değil. (Nedir şekil sesleri)
Efendim! Bir çiçekten bir şey yapılacak
merhamet buyurunuz. Çiçekten bir şey ola-
cak süstür, bu (dekorasyon) dedikleri, onun
için münasip addolunacak bâzı remizleri
ihtiva eden şu dört tane yaprağı bulduk.
Beşinci, altıncı yaprak olmak üzere kayın
ağacı ile eski Türklerce müteyemmin olan
çam fıstığı koyduk. Şimdi bunların umumu

için efvahi nâsta duyuyorum ki; nebatat bahçesi mi yapıyoruz? deniyormuş. Hayır efendiler! Nebatat bahçesi yapmak için değildir. Altı tane yapraktan müteşekkil bir simit. Yapılacak şey budur. Bu süs bir şeye remzolmalı, işaret olmalı. Onun için heyeti mutahassısa buna karar verdi. Başka bir şey alacak olsak; başka türlü itirazatı mucibolurdu. Binaenaleyh çiçeklerin de bir lisanı var. Onlar bir şeye remiz ve işaret-tir. Çok değildir. Altı tane yapraktan ibarettir. Yıldızların ortasma (Türkiye Cumhuriyeti) ibaresi yazılacaktır, bunun altında, eski resimlerde; Maliye Vekâletinden gönderilen resimlerde 23 Nisan 1336 ibaresi mün-deriçti. Bunu da arız ve amik düşündük. Onun da konmasını, arz edeceğim esbabdan dolayı münasip görmedik.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Onu yapamadığımız.

CELÂL NURİ B. (Devamla) — Arz ed-yim efendim! Bizim şu Cumhuriyetimizin mukaddes ve mubarek addettiği üç re'si tarih vardır. Birincisi; bu Meclisin açılması, ikincisi; Saltanatı Ferdiyenin ilgası, üçüncüsü de; Cumhuriyet ilâmdır. (Türkiye Cumhuriyeti) ibaresinin altına eğer (23 Nisan 1336) tarihini koyacak olursak, bunda birtakım iltibaslar ve mahzurlar olacaktır. 23 Nisanda Cumhuriyet ilân edilmemiş ve Reisi-cumhur da intihabedilmemiştir. Kezalik, o tarihte saltanatı işrabececek bâzı kavaninimiz ve büt-çemizde bâzı fusul vardır. Velhâsıl esash esash bir re'si tarih olamıyor. Binaenaleyh bu-nun üçünden de sarfnazar edilmesini müna-sip gördük, binaenaleyh bir tarafa çiçekten mamul bir çenber içinde yalnız (Türkiye Cum-huriyeti), arkasında, da sanlı olan hendesî bir hilâl, bu hendesî hilâlin üstüne de beş şualı bir yıldızın ikamesine karar verdik. Bunun içine kezalik Mentşe Mebusu Şükrü Kaya Beyefendinin o vakitki ihtarı mucibince o paranın neden ibaret olduğu yani (fi'i) ni yazmak iktiza etti. Ortasma bir lira, iki, ikibuçuk lira her ne ise ilâve edilecek. Şimdi hendesî ayın ortasında bir ki-tabe var; oraya da mahalli darp veyahut makarrı Hükümet olan (Ankara) kelimesi bir hâtrai mübeceele olmak üzere yazılacak-

tır, yanbaşımda da hangi senede darbedildiği yazılacak. Malûmusâminiz, iki türlü tarih gösterilmişti. Birisi 23 Nisan 1336 tarihi, arkasında da paranın, Cumhuriyetin hangi se-nei devriyesinde darbedildiği, yani eski sal-tanat paraları gibi. Buna da lüzum görme-dik. Nihayet karar verdik ki darp senesi ile iktifa olunsun.

Geçen celsede bir ihtilâf vardı. Bendeniz doğrudan doğruya muhalif olduğum için şimdi arz edeceğim. Mütalâa, kendi namımadır, encümen namına değildir. Bendeniz, seneci maliyenin hiçbir esasa müstenidolmadığı için bunun ya seneci hieriye veya daha muntazam ve mazbut bir sene ile tesbitini teklif ediyorum. Mâruzatım bundan ibarettir.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Efendim Heyeti Vekilenin bu sikkedarlık hakkındaki tezkeresi Meclisi Âlide müzakere edildiği gün, arkadaşlarımız bu sikkedarlık üzerine milletin, istiklâlini ilân ettiği bir yevmi mübeceel, bir tarihi mübeceel olan 23 Nisan 1336 tarihinin konmasını teklif etti ve Meclisi Âlinin kararıyla kabul edilerek encümene tevdi edildiği halde encümenin bundan sarfnazar etmesi bilmem ne dereceye kadar salâhiyeti dairesindedir! Sonra eski sikkelerde, bir tarafında padişahın tarihi cülûsu, diğer tarafında da hangi tarihte darbolunduğu mukayyedolduğu halde bizim İstiklâli Millîmizin mübeceel bir tarihi olan - yani Padişahların cülûsuna nisbet etmek istemiyorum. - Bu tarihi neden dolayı terk ettiniz! Bunu anlamak istiyorum.

CELÂL NURİ B. (Gelibolu) — Efendim geçen celsede Heyeti Celile birtakım takrir-leri nazari dikkate almak üzere encümene havale etmişti.

ZEKİ B. (Gümüşane) — Hayır, hayır kabul edereden karar verdi Beyefendi! Zabıtlarda mün-deriçtir.

CELÂL NURİ B. (Gelibolu) — Evrakın hiçbirisinde kabul işaretini görmedik... (Zabıtlarda vardır sesleri) Ondandır sonra, arz ettiğim gibi Türkiye Cumhuriyeti kelimesiyle 23 Nisan 1336 arasında bir tenakuz vardır ki bu tenakuzu şimdi arz etmiştim. 23 Nisanda Türkiye Cumhuriyeti ilân edilmedi.

ZEKİ B. (Gümüşane) — Hakikî Cumhuriyet o tarihten başladı.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Millete, cumhuriyet; istiklâl vermedi, 23 Nisan 1336 istiklâl verdi.

HALİL B. (Zonguldak) — Fiilen Cumhuriyet vardı.

REİS — Hatırı âcizanemde kaldığına ve Heyeti Âlinizin de pekâlâ tahattur buyuracağına nazaran bu, Mecliste müzakere edilmiş ve uzunuzadıya vakit ızaa edilmiş ve bunun üzerine mütâaddit takrirler verilmişti. Takrirleri tasnif ettik ve reyî âlinize vaz'etmiştik. Kabul edilen takrirler dairesinde sikkenin şeklini tesbit etmek üzere encümene havale etmiştir. Şimdi kabul edilen takrirler kabul edilmemiş gibi yeniden meseleyi müzakere etmek ve nazarı itibara almayan mevaddı yeniden mevzuubahsetmek doğru değildir. (Çok doğru sesleri)

MAZHAR MÜFİD B. (Denizli) — Efendim! Bendenizin soracağım; zatiâtilerinin beyanatının aynıdır. Bu takrirler kabul edilmiş; encümene âdetâ tashih için gönderilmişti.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Encümen tarihi kaldırılmış, yalnız çam fıstığı koymuş.

CELÂL NURİ B. (Gelibolu) — Efendim, beyanat hakkında, şekil hakkında türlü türlü reyler ortaya atıldı. Bunların hepsinin encümene iadesi lâzımgeldi. Encümen, tetkik edip neticeyi arz ediyor.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Meclis paradan - geçer tarihten geçmez.

ZEKİ B. (Gümüşane) — Mazhar Müfid Beyefendinin buyurdukları gibi evvelece bu hususta müzakere cereyan etmiş ve takarrür etmişti. Encümen, Heyeti Umumiyenin kabul etmiş olduğu mesaili tesbit edecek yerde, bütün bütün, keenlenmekün addederek bir numune bahçesi vücuda getirir gibi fıstık ağacı kayın gacı, buğday, bilmem neler koymuş. İstirham ederim, bu tekrar iade edilsin, Heyeti Celilenin kabulü veçhile tertibedilsin.

CELÂL NURİ B. (Gelibolu) — Efendim Heyeti Celile bunu encümene havale ettiği. Encümen de şu mahzuru gördü. Heyeti Celileye sevk etti. Heyeti Celile hakemdir, arzu buyurulursa yine 23 Nisan tarihi konur.

ZEKİ B. (Gümüşane) — Mesele bitmiştir, Meclis kararını vermiştir.

REİS — Efendim Zeki Bey evvelece Meclisi Âlice kabul edilen takrirleri dairesinde sikkenin şeklini tesbit etmek üzere encümene iadesini teklif ediyor. (Doğru sesleri)

Dr. MUSTAFA B. (Çorum) — Encümen, hiçbir vakitte Heyeti Umumiye tarafından nazarı itibara alınan şekli kabul etmek mecburiyetinde değildir.

REİS — Efendim tarih meselesini üç defa reye koydum; ondan sonra bir şekil takarrür etti. Encümen bunu hiç nazarı itibara almamıştır. Encümen, Heyeti Celilenin kararını kabul etmez, başka bir teklif ile gelirse hiçbir zaman müzakereye netice verilemez. (Reye sesleri)

VEHBİ B. (Karesi) — Geçen defa tarih meselesini encümen Heyeti Umumiyesi teklif etmişti. Bu defa da Mazbata Muharriri el'an Nuri Bey tarihin aleyhinde bulunuyorlar. O vakit bendeniz de aleyhinde bulunduğum halde Heyeti Umumiye kabul etmişti. Tarihin kabul edildiği encümenin mazbatasında vardır. Tarih meselesi mevzu bahis değildi ki tarihi kaldırımlar ve şeklini bozsunlar! Ancak şeklini tesbit edeceklerdi. Zeki Beyin buyurduğu gibi şekli tesbit olunmak üzere encümene iadesi lâzımgelir.

TUNALI HİLMİ B. (Zonguldak) — İhtilâf katı olunca ikiden biri olur; ya Meclis çıkar ya encümen istifa eder. (Handeler)

REŞİD AĞA (Malatya) — Bendeniz usul hakkında söyleyeceğim. Efendiler! Bu Kanunu Esasi Encümenine havale edilmiştir. Ancak mazbatasını yapmış buraya getirmiştir. Tekrar encümene havale edilirse o, eski fikrinden dönmiyecektir. Sikke nebatat koleksiyonu değildir. Zeytindir, incirdir, bilmem nedir. Birçok şekillerden. Maksat Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini koymak, yalnız (Daraba fi Kostantiniye) yi kaldırmaktır. Bir de İstiklâli Milimiz tarihi olan 23 Nisan 1336 tarihi koymaktadır.

Ay koysun, yıldız koysun diye encümene bugün gitsin, yarın gelsin bunu tül müddet sürünce mede bırakmak muvafık mıdır? Maksat; yeni Hükümetin sikkelerini milletin görmesidir. Heyeti Celile ne suretle kabul ediliyorsa o şekilde burada kabul edilsin ve iş de bitsin.

REİS — Efendim! İki teklif vardır. Birincisi, evvelce kabul edilmiş takrirler dairesinde sikkenin şeklini arz etmek üzere tekrar mazbatanın Kanunu Esasi Encümenine havalesi, diğeri Resid Ağanın teklifidir ki burada şimdi tesbiti veya Hükümete havalesi.... İkincisi de reye vaz'edeceğim. Evveleminde; evvelce Meclisi Âli tarafından tahtı karara alınmış olan hususat dairesinde sikkenin şeklini tesbit etmek üzere Kanunu Esasi

Encümenine havalesini kabul buyuranlar lütfen el kaldırsın. Aksini reye vaz'edeceğim kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

ZEKİ B. (Gümüşane) — Yalnız istirahat ederim, çabuk çıksın...

REİS — Efendim on dakika istirahat etmek üzere celseyi tatil ediyorum.

Hitamı Celse : Saat dakika 2,55

İKİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat dakika 3,25

REİS — Fethi Bey

KÂTIPLER : Hakkı Bey (Van), Ragıp Bey (Zonguldak)

REİS — Celseyi açıyorum.

2. — *Hizmeti fiiliyei askeriyenin tenkisi müddetine aidolmak üzere, Mükellefiyeti Askeriye Kanun Muvakkatinin beşinci maddesinin tadiline dair (1/398) numaralı lâyiha kanuniye ve Müdafaa Milliye Encümeni mazbatası.*

REİS — Mükellefiyeti Askeriye Kanununun beşinci maddesinin tadili hakkındaki lâyiha kanuniyenin müzakeresine devam ediyoruz. «B» fıkrası malûmuâliniz berayı tadil encümenine havale edilmişti. Encümenince tadil edilen şekil gelmiştir. Müsaade ederseniz okunsun; arzu edenler de yazarlar.

Riyaseti Celileye

Mükellefiyeti Askeriye Kanununun beşinci maddesinin «B» fıkrasına dair olup encümenimize iade buyrulan tadil teklifleri nazarı dikkate alınarak yeniden tertibedilen «B» fıkrası berayı tasvib Heyeti Umumiyyeye takdim kılındı.

B) Maksure şartını haiz olmayıp da liselerin beşinci sene tahsilini ikmal etmiş veya iptidai mekteplerinde ikmal tahsil tasdiknamesi almış olanlar veya bu derece hususi ve resmî tahsil gördüklerine dair tasdiknamelerini muayenei intihabiyede kura mecleslerine ibraz eden-

ler veya silâh altında buldukları esnada berveghi balâ derece de tahsil ve ıktisabı malûmat edenler her altı ay için birer ay hesabıyla hizmeti fiiliyelerinin nihayetinden o kadar ay evvel mezun bırakılırlar.)

Müdafaa Milliye	Mazbata Muharriri
Encümeni Reisi	Eskişehir
Karahisarı Sahib	Mehmed Arif
Ali	
Kâtip	Âza
Zonguldak	İstanbul
Yusuf Ziya	Ali Rıza
Âza	Âza
Ertuğrul	Rize
Rasim	Rauf

HAMDİ B. (Ordu) — Efendim bu mesele maarife de taallük ediyor. Binaenaleyh bu fıkranın Maarif Encümenine gitmesini bendeniz teklif ediyorum.

REİS — Efendim bu fıkranın Maarife taalluku hasebiyle bir defa Maarif Encümenine gitmesini Hamdi Bey teklif ediyorlar. Usul hakkında vâkı olan bu teklifi evveleminde reye vaz'edeceğim.

MÜDAFAAİ MİLLİYE VEKİLİ KAZIM PAŞA (Karesi) — Efendim bu; bir Maarif Kanunu değildir ve doğrudan doğruya maarife taallûku yoktur, okuyup yazmak bilen eghasın hizmeti askeriyelerine aittir. Binaenaleyh Maarif Encümeni; faraza desek ki okuyup, yazmak bilenler hiç askerlik etmeyecek, bu mevzuubahsolabilir mi?... Müdafaai Milliye Encümenine ait bir şeydir. Binaenaleyh bendenizce Maarif Encümenine hiç taallûku yoktur. Maarife mensup arkadaşlarımız ve encümen noktai nazarı burada söyler.

ESAD Ef. (Menteşe) — Maarif Encümeninden korkmayınız efendim.

İHSAN HAMİD B. (Ergani) — Maarif Encümeninin tetkik edeceği mesele, askerde bulunanların beş sene zarfında ki tahsili görüp göremiyeeğidir. Yoksa tahsil görmüş olanların tetkik edilecek bir şeyi yoktur. Binaenaleyh her halde Maarif Encümenine de gitmesi lâzımdır.

REİS — Efendim! Hamdi Beyin teklifi şudur ki; (B) fıkrası Maarif Encümenine de taallûk ediyor. Binaenaleyh Maarif Encümenine gitsin. Hamdi Beyin teklifini reyi âlinize vaz'edeceğim. Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Aksini reye vaz'ediyorum. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın! (Ret, ret sesleri) kabul edilmemiştir efendim. «B» fıkrasının müzakeresine devam olunacaktır. Söz Trabzon Mebusu Abdullah Beyindir.

ABDULLAH B. (Trabzon) — Efendim Müdafaai Milliye Encümenine teşekküre borçluyuz. Vâkı olan teklifatımız nazarı dikkate alınmıştır. Bidayete taallûk eden kıvvalarda yalnız bir, iki kelime hatası olmak üzere ihtaratta bulunacağım. Maddeyi şöyle yazmışlardır. «Maksure şartını haiz olmayıp da liselerin beşinci senesinde tahsilini ikmal etmiş olanlar» yerine «liselerin beşinci senesi tahsilini» tâbirini koysak olabilir. «Veya iptidai mekteplerden ikmalî tahsil şahadetnamesi almış olanlar veya bu derecede hususi ve resmî tahsil gördüklerine dair tasdiknamelerini muayenei intihabiyede kur'a Meclisine ibraz edenler... Hepsî güzel».

Efednim! Yalnız son noktada vâkı olan teklifimiz her altı ay yerine «Her dört ayda bir» dir. Efendiler! Bununla hiçbir zamanda müdafaai memleket kaygusunu düşünmemiş

değiliz. İstihdaf ettiğimiz nokta, tarihi maarifimizde 1254 senesi vardır. Bu tarihten beri geçen hemen üç rubuasır müddet zarfında terbiyei iptidaiyenin tamimi için çok uğraşıldı, kanunlara, nizamlara türlü türlü mütelefîyet ve mecburiyetler konuldu, Bilhassa köylerde mektep açmak için her türlü teşebbüsatta ve teşvikatta bulunuldu. Fakat bugün görüyoruz ki; bunda muvaffakiyet hâsıl olmadı. Esbabını teşrih etmiyeceğim. Yalnız böyle bir fırsat gelmekle umumumuzun bir umdeî kül, siyaseti müçtemia diyebileceğimiz bir noktada var - şüphe yok ki - encümenler kendi ihtisasları dâhilinde meydana getirecekleri kanunlarında meslekleri dâhilindeki ihtiyaçları düşüncecekler de. Fakat umumi mesele taallûk eden kıvvalda, meselâ izalei echalet veyahut terbiyei iptidaiyenin tamimi gibi milletin en ziyade muhtacolduğu bir noktada iştirak ettiğimizi zannediyorum efendim. Şu hakde tahsili iptidaiyi ikmal etmemişler arasında silâh altında geçirecekleri müddeti itibariyle, bir zaman farkı vardır ve bunda bir müddet kazandırıyor. İşte bendeniz diyorum ki üç rubuasırda muvaffak olmadığımız; köylerde mektep açmak meselesi bununla hâsıl olacaktır. Bir kere altı ay kazanan köylü kendi genç evlâdının altı ay evvel köyüne dönüp de kendisine yardımını ve bunda kazanacağı maddi, mânevi faideyi görünce onun tahsil zamanında vereceği üç beş kuruşla bu faideyi kıyas edecek ve elbette tahsili tercih edecektir. Binaenaleyh köyde mektep açmak için ancemaatin verecekleri parayı seve seve ve fedekârlıklarla vereceklerdir. Binaenaleyh rica ederim, arkadaşlar! Böyle bir umumi bir siyasette ve bu fırsatta altı ayı çok görmiyerek kabul edelim ve şimdiye kadar muvaffak olmadığımız; köylü çocuklarını tahsil ettirelim. Arzu eder misiniz ki bu gün ağnam tadadı için mevcudolan ve nizamnamemizde köylülerin verecekleri beyannameyi «Çetele» suretiyle kabul ediyoruz? Yirmineci asırda çeteleyi kabul eder misiniz? (Hayır sesleri). Arkadaşlar.. Evimizde kendileriyle alış - veriş ettiğimiz kimseler sütçüler, ekmeğeçiler ay nihayetinde hesap gördüğümüz zaman bize bir çetele uzatıyor. O çeteleyi kendilerini böyle cahil bırakana milletin mukadderatını yedine almış olan sizlere ve bizlere karşı uzandığı zaman acaba bir nişanei hakaret, bir nişanei itabolarak telâkki

etmiyor muyuz? Arkadaşlar! Niçin esingeyelim? Yirminci asırda bu artık devam etmesin; böyle bir fırsatı kaçırmıyalım ve teklif ediyorum. «Altı ay hesabıyla» yerine «her dört ay hesabıyla hizmeti fiiliyelerinden o kadar müddet mezun olurlar» kaydını ilâve edelim.

HAMDİ B. (Ordu) — Efendim! Bendeniz fıkranın Maarif Encümenine gitmesini teklif ettim. Bundan maksadım fıkranın şeklini muvafık bir hale koymak içindir. Bakınız fıkra diyorlar ki «liselerin beşinci sene tahsilini ikmal etmiş veya iptidai mekteplerinde ikmal tahsil tasdiknamesini almış olanlar veya bu derece hususi ve resmî tahsil gördüklerine dair tasdiknamelerini...» Bunlar hepsi bir cümlede içtima edebilir. Yani maksadı bir cümleye dercetmek mümkün olabilir. Zaten burada maksat nedir? Maksat tahsili iptidaiyi ikmal etmiş olanlara askerlikte de bir müsaade mahsus bahsetmektir. Tahsili iptidai, ya mekâtibi iptidaiyi umumiye veya liselerde veyahut da hususî mekteplerde ikmal edilir. Hususî mekteplerin tasdiknamelerini remî Maarif idareleri tasdik ederler. Tasdik ettikleri zaman onlar da aynı mekâtibi umumiye tasdiknamesine muadil olur. Demek istiyorum ki: «Tahsili iptidai tasdiknamesini almış olanlar» kaydı konduğu vakit ibaredeki maksat hâsıl olur. Sonra Müdafaa-i Milliye Encümeni silâh altında bulunan efradı tahsili iptidai derecesinde tahsil ettiklerini ispat ederlerse onlara da ayrıca bir müsaade verilecektir diyor. Rica ederim efendiler. Tahsili iptidainin müddeti liselerde beş, iptidailerde altı senedir. Piyade sınıfında askerlik yapacak bir asker bir buçuk senede iptidai tahsilini ikmal edebilir mi bunun imkânı var mıdır? Yoktur. İşte Maarif Encümenine gitmesini teklif etmekteki maksadım budur. Bir buçuk sene veya iki sene zarfında efrat kışlarında ne dereceye kadar tahsil yapabilirler? Bunun tâyin ve tavzihi maksadıyla teklif etmiştim, bunun Maarif Encümenince tavzihini talebediyorum.

FERİDUN FIKRİ B. (Dersim) — Efendim bendenizden evvel iradî kelâm eden Abdullah Beyefendi ile Hamdi Beyefendinin mütalâatına tamamen iştirak ederim. Mütalâaları vârittir. Bendeniz yalnız şu fıkra hakkında mütalâa arz edeceğim. O da (Silâh altında buldukları esnada berveçhi bâlâ derecede tahsil ve ikti-

sabı malûmat) edenler buyuruluyor. Halbuki malûmuâlimiz, bizim ilân ettiğimiz umdelerde millete söylediğiniz ifade öyle değildir.

ALİ B. (Karahisarî Sahib) — Umde, fıkra meselesidir, Meclisin değildir.

FERİDUN FIKRİ B. (Devamla) — Meclisin değilse bile biz memlekte karşı o taahhülle gelmiş olduğumuz için düşünmek hakkını haiziz. Efendiler. (Silâh altında buldukları esnada berveçhi bâlâ derecede ikmal tahsil ve iktisabı malûmat edenler) bu okur - yazar demek değildir. Bu okur - yazarlığım fevkinde bir şeydir. Halbuki maksudolan orduda efradı ilim ve irfana, daha doğrusu okuma, yazmaya teşviktir ve bu suretle bu ibare kâmilen lâğv kalacaktır. Yani hayatı tatbikiyede, orduda bu, bir imkânı tatbik bulamıyacaktır. Çünkü silâh altında berveçhi bâlâ derecede iktisabı malûmat etmek hakikaten gayrikabili, imkânsızdır. Yani bu fıkra gayrikabili tatbik bir mahiyettedir. Binaenaleyh bizim en esash fikrimiz ise ordumuzu nevema bir mektep haline getirmektir. Memleketin hayatı içtimaiyesi itibariyle bizim bu kanundan beklediğimiz en büyük adım, en esash tedbir okuyup - yazmayı bilmeden orduya dâhil olmuş bulunan bilûmum evlâdı vatanın okuyup - yazmak suretiyle hizmeti askeriyenin tenzilinden kendilerinin müstefidolabilecekleri kanaatini kendilerine vermektir. Bu kanaat, bu esash kanaat maarifin inkişafı ve millet evlâdının daha büyük bir neşe ile hizmet etmesi esbabını istikmalî noktai nazardan elzem olan bu kanaat, bu ibare ile katiiyen hâsıl olamamaktadır. Halbuki efendiler Bizim istediğimiz şey orduda okuyup - yazmayı öğrenen ve basit bir derecede bir mektup yazacak, ifadei meram edecek derecede okuyup - yazmayı bilenlerinde hiç olmazsa müddeti hizmetlerinin iki ayının olsun tenzili keyfiyetidir. Bendeniz uzun bir müddetin tenzili ile hizmeti askeriyenin âdeta hiç icrâmı kastedmiyorum. Yalnız şunu kastediyorum, hali hazırda evlâdı vatanın orduda okuyup - yazmayı öğrenmeleri, lisenin beşinci senesine muadil olması falan gibi hususat katiiyen maksadı temin edemez. Bizim gördüğümüz ve bildiğimiz vatan ovlâdının, okumayı, yazmayı bilmesi, amali erbaayı yapabilmesidir. Efrattan bunu yapabilecek, köyüne yanlışsız mektup yaza-

bilecek ve âmali erbaayı bilecek derecede çağkan ve malûmatlı, kabiliyetli evlâdı vatanın hizmeti askeriyelerinin bir miktarının tenzili, öyle bir esastır ki, Abdullah Beyefendinin buyurdıkları gibi hem maarifin inkişafına ve hem de ordumuzun muhtelif kotalarının ve kıışaların memleketin birer mektebi irfanı haline gelmesine hadim olacaktır.

Efendim! Bendeniz o kanaattayım ki: Türk Milletinin inkişaf ve tealisinde en büyük vazifeyi ifa edecek ordumuzdur. Çünkü bütçemizin ve vaziyeti maliyemizin neticesi olarak tahsili her tarafa tamim edemiyoruz. Bana mukabil evlâdı vatan ordunun hangi kadrosuna geçecek olursa olsun orduda okuyup yazmayı öğrendikleri takdirde hizmeti askeriyeleri müddetinin tenkis olunacağı ümidini kenallilerine verirken kendi kanaatine göre memleketimizin irfanına ve maarifimizin inkişafına hadkîâlâ derecede hizmet edeceğiz ve ordumuzun, milletin irfanında eidden büyük bir faide temin etmesine sebeb olacağız. Bu itibarla bir takrir vereceğim. Takririmin kabulünü istirham ederim.

HAMİDİ B. (Böcek) — Efendim bendeniz de Abdullah Beyefendi ile Feridun Fikri Beyefendinin beyanatına iştirak ediyorum. Gayemiz memleketinizde maarifi tamim etmek ve evlâdı vatanı tahsile teşvik etmekten ibarettir. Sonra her altı ayda bir verilen bir ay mezu niyet pek azdır. Bütün askerlik müddetinde üç aydır. Bu üç ay kuvvetli bir teşvik olamaz. Abdullah Beyin her dört ayda bir ay teklifi pek musiptir. Çünkü: Bu müddetin tenkisi bizi korkutamaz. Bu, hali sulhde devam edecektir. Hali harbde müddetin tenkisine ait bir kayıt değildir, korkunamalıyız. Eğer memleketimizde maarifi tamim etmek istiyorsak - ki tabii istiyoruz - her dört ayda bir mezun bırakmalıyız ve bu kaydı koymalıyız.

VEHİBİ B. (Karesi) — Efendim eneümenin ilâve ettiği fikaratta «Veya orduda silâh altında buldukları esnada berveçhi bâlâ derecede tahsil ve iktisabı malûmat edenler» kaydı vardır. Bu kayıt zaittir. Çünkü arkadaşlar burada bertafsil arz ettiler ki, liseler de beş senede iktisabedilecek malûmat, hattâ iptidailerde altı senede iktisabedilecek malûmat böyle bir buçuk senede ve geceleri verilen ders ile temin edilemez. Bunun imkâm yoktur. Binaenaleyh bu zaittir. Bunun kaydını teklif ederim.

RÜŞDÜ Pş. (Erzurum) — Allah razı olsun. VEHİBİ B. (Devamla) — Fa'kat maksat bu değildi, Paşa Hazretleri. Ordumuzun hali sulhde memlekete yapabileceği hidematın âzamisini ehlile mücadelesi olacaktır. Bundaki maksat budur ve ordunun bu ehlile mücadelesinde efrada verilecek malûmatın âzamisini ne ise onu burada tesbit etmek icabederdi. Böyle bir buçuk sene zarfında yaşlı başlı adamlara iptidailerin kaçınıcı senesinin tahsilini vermek mümkün olabilir. Bunu tesbit etmek icabeder. Bu da nihayet devrei ülâ veyahut devrei mütavassıtanın birineci senesine kadardır.

Bu üç senelik malûmat bir buçuk sene zarfında ve muntazam bir program tahtında böyle 22 - 23 yaşındaki delikanlılara verilebilirse bunu tesbit etmek ve ona göre bir fıkra koymak icabederdi, yoksa Meclisi Âliden çıkan bir kanunda hiç yeri olmayan ve birineci fıkra-sı ile tezat teşkil eden fıkrayı kabul etmek mânasız ve mantıksız olur. Bendeniz eneümeden rica ediyorum. Bu fıkrayı geri alsınlar ve bir buçuk senede verilmesi lâzımgelen ve kabül olan malûmat ne ise onu tesbit ederek bir fıkra koysunlar da mantıki olsun ve Meclisi Âliden çıktığına da deysin.

RAUF B. (İstanbul) — Efendim bendeniz de Vehbi Beyefendinin beyanatını kısmen teyiden mâruzatta bulunacağım. (B) fıkrasında muayyen tahsil gören esnan erbabının her altı ay için birer ay müddeti askeriyesinin tenzili suretiyle taltifi tavsiye ve teklif olunuyor ve bâzı rüfeka her dört ayda bir ay itibarıyla tabbâkını teklif ediyorlar. Efendim. Maksat maaraifin terakkisi ise biraz hakikat üzerine mütalâa yürütelim. Bugün maarif teşkilâtımız köy çocuklarına esnan dâhiline girinceye kadar tahsili iptidaiyi veremezken ve bundan pek az esnan erbabi istifade edecekken bu suretle, taltif ile maarifi tevsi diye düşünmek-tense bundan sarfı nazar ederek bu bir buçuk sene hizmet askeriyeye zarfında maarifi tamim maksadıyla Müdafaa-i Milliye Vekâletine bir veçhe vermek daha musibolur. Malûmuâliniz bendeniz bahriye teşkilâtı noktai nazarından mâruzatta bulunmayı daha musip görüyorum. Efradı cedide olarak ahzi asker şubelerinden gönderilen gençlerimiz evvelemirde bir tahsili iptidaiyeye tabi tutuluyor ve hiç

okuma bilmiyen asker altı ay zarfında oldukça okumayı, yazmayı, kabiliyeti nisbetinde öğreniyor.

AKÇURAOĞLU YUSUF B. (İstanbul) — Kara askerlerinde de böyledir.

RAUF B. (Devamla) — Kara askerlerinde terbiyei münferidenin böyle müctemi bir halde olduğunu bilmiyorum. Salâhiyattar olarak mâruzatta bulunamayacağım. Fakat bahriyeye gelen efradı cedideye altı ay kışlalarda, dershanelerde toplu olarak hususi ders talimi ile iştigal edilir. Şimdi bir asker, gelememiş veya maarıftan hissemendolamamış ve ahzi asker şubesine de böyle bir şey ibraz edemediği için altı ayda bir ay mahsubedilmemiş veyahut altı ayda bir ay tenzil edilerek taltif edilmiş. Fakat hizmeti askeriyesinin başlangıcında tahsile başlayarak ahzi asker şubesine böyle bir vesika gösterenden daha iyi tahsilini yapmış olursa ona ne muamele yapacağız? Büyük bir tezat teşkil eder. Onun için bendeniz zannediyorum ki altı ayda bir ay veyahut dört ayda bir ay hizmeti askeriyei affetmekte pek isabet olmaz ve bilhassa hizmeti askeriyesinin sınıflara taksiminde teşkilâtı askeriye itibariyle mühim bir noktada tesbit edilir. O da, kütle olarak terhis ve yerlerine diğerlerinin imlâsı noktasıdır. Bu suretle de muvazenenin kaybolacağına kanaatim vardır. Bendenizin teklifim bu maddede maarıfi teşmil noktai nazarından da, askerliği, esasından ve daha şuuri ve ilmî bir surette efrada talim noktai nazarında da, tahsili iptidailerin teşviki noktai nazarından da efradın hizmeti askeriyelerinin müddetince behemahal tahsili mecbur tutmaları için bir veçhe itasıyle Müdafaa-i Milliye Vekâletine tebliğini daha müessir telâkki ederim ve badehu Heyeti Âliyenize arz ediyorum.

Dr. MUSTAFA B. (Çorum) — Efendim arkadaşların kısmı âzami bir derece tahsil, yani tahsili iptidaisini görenlerin müddeti hizmetini, maddei kanuniyede gösterilen müddetten bile daha tenkis etmek istiyorlar. Bendenize, bir endişe vâkı oluyor. Düşünüyorum ki evvelâ hizmeti askeriyyede bir kere idrak ettiği şeyin fiil halinde tecelli etmesi meselesi vardır. İdraki fiil halinde tecelli ettirmek arasında bir fâsıla vardır. Yalnız fiil halinde tecelli ettirmek esnasında değil, bir de bunun suretle icrasını temin et-

mek için bu, itiyat haline gelmelidir ki her hangi bir asker verilen bir emri süratle ifaya kütreyabolabilecek bir seviyeyi haiz bulunsun. Bu, bir müddeti muayyene ister beyefendi. Burada bir adamın, mektebi iptidaiyeyi ikmal etmiş olmakla idrak halinde bulunan bir şeyin itiyat halinde olan bir fiile inkılabettirmek mümâresesi çok artmış olmuyor. Bir bey arz edeyim: Biliyorsunuz ki askerliğin asgari müddeti Avrupa da bir buçuk senedir ve yine bilirsiniz ki tahsili iptidai mecburi ve müteammimdir. O adamlar, ki senelere tahsil etmişler ve heyeti umumiyesi - yüzde doksan beşi - tahsili iptidaiyeyi görmüşlerdir. Askerliğin iltizam ettiği hidematı kabul ettikleri halde biz onlardan daha asgarisini kabul ediyoruz ve on beş aya indiriyoruz. Bundan daha aşağıya indirmek demek askerliği içine sinmeden terhis etmek demektir ki bence askerliğe paydos deyin, daha iyi. Onun için bu müddeti bundan daha aşağıya indirmeyin. Bu mesele bir mesele fenniye'dir. Arkadaşlarımızın nazarı dikkatini celbederim.

TÂHİR B. (Giresun) — Arkadaşlar bendeniz de Rauf Bey ve Mustafa Beyefendi arkadaşımızın mütalâalarına tamamen iştirak ederim. Eğer askerliği affediyorsak kabul edelim. Şu halde Abdulhamid Devrine dönelim ve mektebi iptidaiye okuyanların askerde evine «halama ve hanem tarafına selâm ederim...» yazacak kadar mektup yazanların kayıtlarını alalım. Bunları askerliğe mahsubedelim ve kurtaralım. Bakalım vatani kim müdafaa edecektir? Biz mi gideceğiz?

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Şüphe mi var? İcabında gideceğiz.

ABDULLAH B. (Trabzon) — Okuyup yazanlar değil, terbiyei iptidaiyeyi alanlar mevzuubahistir.

MÜDAFAAI MİLLİYE ENCÜMENİ REİSİ ALİ B. (Afyon Karahisar) — Efendim bu kandan maksadımız, Hükümetin noktai nazarına göre, yeni dâhil olduğumuz devrede askerliği millete eskisi gibi bar olmayacak derecede yani hizmeti askeriyesinin ruhu olan talim ve terbiye ve onun da gayesi olan müdafaa-i vatan emniyesine sekte getirmeyecek surette tenkis edebilmektir. Bununla beraber bütçe meselesini de bir cihitten ıslah etmiş olmak esasına müstenittir. Birinci ve ikinci maddelerde ihtiyat zâbitleri meselesini mevzuubahsettiğimizde Müdafaa-i Mil-

liye Encümenin, oniki ay kabul etmesinde mühim bir gayesi vardı. Göreceksiniz ki, Müdafai Milliye bütçesi huzuru âlinize geldiği zaman orada zâbitan muhassasatı büyük bir yekûn halinde tecelli etmiştir ve bunun esbabı mucibesi vardır. Memlekette ihtiyat zâbitanı kadrosunun ehemmiyetli surette vücuda getirilmesini memleketin maddi, mânevi menafii aliyesi noktai nazarımdan elzem görmüştük. Mamafih o mesele geçmiştir. Şimdi bu meselede aynı veçhile bütçe ve memleketin hali noktai nazarımdan ariz ve amik düşünölmüştür. Bütçe Meclisi Âlinize geldiği zaman göreceksiniz ki, ne kadar efradı ne kadar müddet silâh altında bulundurmak istiyoruz ve bunlar vasıtasıyla efradı askeriyeyi nasıl bir talim ve terbiyeye tabi tutarak itmam etmiş olmak istiyoruz? Bu anlaşılacaktır. Piya-de hizmetini birbuçuk sene olarak kabul etmemiz, mümkün olduğu kadar talim ve terbiyeyi ikmal edebileceğimiz kanaatindedir. Yani ancak âzami faaliyetle, muntazam programlarla çalışabilmiş olmakla ordu heyeti zâbitanı, talim ve terbiyeyi ve ordunun istikbalinde lâzım olan kuvveti, kudreti istihsal etmiş olabilsin. Şimdi bu (b) fıkrasıyla bâzı arkadaşlarımızın telâffuz ettiği gibi ancak millete karşı mevcud olduğu veçhile tahsil görmüş olanlara bir fark vermiş oluyoruz demektir. Encümen istemiyerek o altı ayda bir ayı tenzil etmeyi kabul etmiştir. Fakat emin olabilirsiniz ki - işte arkadaşlarımız buradadır - istemiyerek kabul ettik. Erkânı Harbiye-i Umumiye ve Müdafai Milliye Vekâletinin müdafaaatı munzam olduğu halde encümen'e teklif edilmiştir. Biz de kabul etmek mecburiyetinde kaldık. Onun haricinde hiçbir vakit bir şeyi kabul etmeye encümen taraftar olamaz ve kabul edemez. Çünkü vazifei asliyesinin haricinde ve hilâfında bir hareketi kabul etmiş olur ve manen bir mesuliyet altında kalır. Şimdi efendim, askerlik tahsil ve iktisabı malûmat çağrısı değildir. Biliyorsunuz meşrutiyet devri başladığından itibaren kıtaatta genç zâbitan asker az - çok okuyup yazmak öğretmek istemiştir ve bundan az - çok memleket müstefidolmuştur. Fakat hiçbir vakit hizmeti askeriyesini tenkis etmek cihetine kimse taraftar olmamıştır ve olamaz. Çünkü az - çok okuyup yazmak öğrettiği efraddan onbaşı, çavuş olarak istifade etmek istemiştir. Çünkü efradın okuyup yazmak bilmesi suretiyle askerliğini yapması bugün as-

kerlik sanatının iktisabettiği ehemmiyet itibarıyla de lâzımdır. Çünkü bir askerinin bir nişangâhı bir tüfeği iyi kullanabilmesi yukardan aşağı rakamları öğrenmesi ile olur. Merminin ne derece isabet ettiğine vâkıf olabilmesi tüfeğin ağzından çıktıktan sonra merminin mahrekinin ne suretle, ne şekil alabileceğini anlamasıyla mümkündür ki bu da okuyup yazabilmesi ile kabildir ve bu cihetten zâbitan kemali ehemmiyetle az - çok efradını okutmak suretiyle iyi bir bölük, iyi bir tabur, iyi bir alay yetiştirebileceğine kaani olmuşlardır. Onun için, hiçbir suretle hiçbir cihetten alelâde hizmete girmiş olan bir askerinin hizmetinden fazla tenziline taraftar değiliz. Fakat takrirlere baktık. Takrirlerde birtakım arkadaşlar o suretle teklif ediyorlar ve biz de kaaniiz ki, bir nefer hiçbir vakit bir iptidai tahsili ile tekemmül etmiş olamaz. Fakat zaruri olarak koyduk. Biz de kaaniiz ki, noktai nazar öyledir. Bir dereceye kadar âmali erbayı öğrenecek kendi mektubunu yazacak kadar bir tahsil verilebilir. Onun için Heyeti Celileden istirham ederim. Encümen eğer bunun haricinde hizmeti askeriyeden tenzilât yapacak olursa 6 ayda o suretle tenzil edeceğiz.

ABDULLAH B. (Trabzon) — Dörtbuçuk ay.

ALİ B. (Karahisarı Sahib) — Dört ay da o suretle tenzil edilirse ondört ay kalır. Halbuki talim ve terbiye devreleri taksim edilmiştir. Askerlik bir sanattır. Başka türlü olamaz. Devrelere taksim edilmiştir. Her devrin kendisine mahsus talim ve terbiyesi vardır. O son aylarda, 14 ncü aydan sonra olan zamanlarda da kendisine mahsus bir talim ve terbiye vardır. Kısa dar bir kadro ile bölüğünü yetiştirmiş olan bir zâbit devrei talimiyesinin nihayetinde efradının bir kısmı vaktinden evvel terhis edilecek, belki onbaşları, çavuşları terhis edilecek o vakit gayrikâfi bir kuvvetle manevrasını yapmaya kalkacak, talim ve terbiyesinin son devresini yapmaya kalkacak ve tabii iyi bir netice elde edemeyecek. Encümenin noktai nazarı budur.

AHMED HAMDİ B. (Bozok) — Silâh altında buldukları esnada tahsili iptidai görenler suretinde şey etmiştir. Bunun kabil olmadığını buyurdunuz. Silâh altında bulunduğu müddetçe okuyup yazmak öğrenenler şeklini encümen kabul ediyor mu?

ALİ B. (Karahisarlı Sahib) — Hayır, etmiyor. Çünkü ispat edeceğim. Malûmuâliniz evlâdı vatan şehirlerde vazai fi diniyesini, vazai fi islâmiyesini dahi öğrenmek için mekteplere verilir. Bu âdettir. Ondan sonra sanata, çiftçiliğine gider. Şehirlerden gelecek evlâdı vatan az - çok bir şey bilirler. Fakat biraz da askerlikte öğrenbilirse maksadımıza tevafuk eder ki o vakit vakti merhumundan evvel büyük bir kısmını terhis etmek icabeder.

HAMDİ B. (Canik) — Mademki birbuçuk veyahut iki sene zarfında bu tahsili kıtalarda ikmal etmek mümkün değildir. Kabiliyeti tatbikiyesi olmıyan şeyi kanuna ithalde ne mâna var ve ne maksat vardır?

ALİ B. (Karahisarlı Sahib) — Kabiliyet gösteren bâzı neferler bulunur. Meselâ iptidaiyenin son senelerine kadar gelmiş. Fakat askerliği dolayısıyla iptidaiye şahadetnamesini alamamış olanlardan fevkalâde kabiliyet göstererek birçok şeyler öğrenmiş olanlar vardır. Böyle neferler müstesna olarak istifade ederler.

HAMDİ B. (Bozok) — Demek ki iptidai mekteplerinde yarı tahsil görenler.

ALİ B. (Karahisarlı Sahib) — Tabii efendim.

TUNALI HİLMİ B. (Zonguldak) — Efendim geçen gün bir kaydın zait olduğundan bahsetmiş ve Mazbata Muharriri Bey o itirazımı, mâruzatımı kabul etmişti. En baştaki kayıttâ «Hizmeti maksure şeraitini haiz olmayıpta liselerin beşinci sene tahsilin ikmal etmiş ilâh» deniyor. Aşağıdaki sözler gayet açıktır. Şu halde «Hizmeti maksure şeraitini haiz olmayıpta» demek fazla değil midir? Hattâ hiç de esasa taallük eder bir şey değildir.

ALİ B. (Karahisarlı Sahib) — Efendim buna cevap veremem. Bunun hakkında takrir veriniz. (Gürültüler)

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Müsaade ediniz, asıl sualimi soracağım. (B) fıkrasıyla yalnız şehirli'lere ve zenginlere mi hizmet etmek istiyorsunuz, yoksa aynı zamanda fakirlerle, köylülere de mi hizmet istiyorsunuz? Bu, bir.

ALİ B. (Karahisarlı Sahib) — Hepsine efendim.

HİLMİ B. (Devamla) — Müsaade ediniz, burada katiyen elifbayı bilmediği halde kışlaya gelip de riya zi öğrenerek, mektup yazmayı öğ-

renerek, amali erbayı öğrenerek, malûmat edinmiş olan Mehmetçiklere bir şey yok. Benim babam askerde okumayı öğrenmiş (Gürültüler) Ve Adana'da vilâyat ser tahsildarı olmuştur. (Ayak patırdıları, gürültüler) Siz bu fıkranızda katiyen köylüleri ve fakirleri düşünmemiş bulunuyorsunuz. Bu kanaatime ne diyorsunuz? Bu iki. (Demek daha var sesleri) Sonra «Silâh altında buldukları esnasında berveçhi balâ derecede tahsil ve iktisabı malûmat edenleri», diyorsunuz. Buyurduğunuz gibi mümkündür ki ihtimaldir ki iptidai tahsilini ikmal etmemiş olduğu halde çalışır ve hakikaten de istediğimiz dereceye vasil olabilirler. Lâkin bütün bunlar, reis bey! Şuna delalet etmiyor mu ki koymuş olduğumuz birbuçuk sene veyahut dört sene madem ki asgariydi, nasıl oluyor da böyle bir takım uzun tahsillere müsait olabiliyor. Demek oluyor ki bu müddet için koyduğumuz müddetler asgari değildir. Üçüncü sualim de budur.

ALİ B. (Karahisarlı Sahib) — Birinci sualinize cevap : Hizmeti maksure ashabını Hükümet dokuz ay olarak teklif etmişti. Biz bunu oniki ay yaptık. Heyeti Celilenin ekseriyeti kanunun ruhu itibariyle dokuz ayı esas ittihaz ve bizim teklifimizi reddetti. Belki biz onu tadil edebilirdik. Fakat öbürsünü daha mühim gördük ve onu tadil ettik. Diğerlerini Hükümetten geldiği ve hile kabul ettik. Sonra ikincisi neydi anlamadım.

REİS — Efendim müzakerenin kifayetine dair takrirler var.

Riyaseti Celiyeye

Müzakere kâfidir. Diğer fıkralara geçilmesini teklif eylerim.

Denizli Mebusu

Yusuf

Riyaseti Celileye

(B) maddesi hakkında Heyeti Celile lâzımı kadar tenevvür etmiştir. Müzakere kâfidir. Maddenin reye konulmasını teklif eylerim.

Erzurum

Rüştü

HALİL B. (Zonguldak) — Reis Bey. Müzakerenin kifayeti aleyhinde söyleyeceğim müsaade ediniz.

REİS — Buyurunuz.

HALİL B. (Zonguldak) — Efendim ben bundan evvelki içtimamızda hizmeti maksure

hakkında kabul ettiğimiz maddenin ne kadar aleyhinde isem bu fıkranın da bu şekilde kabulü aleyhindeyim. Efendiler hizmeti maksureye tâbi olan efrat için..

REİS — Efendim müzakerenin kifayeti aleyhinde söyleyeceksiniz.

HALİL B. (Devamla) — Aleyhinde söylüyorum efendim. Aleyhinde söylemiş olmak için bir mütalâa serd etmeğe mûsaade buyuramaz mısınız? Dokuz ay talim ve terbiye görmüş bir askeri zâbit yapıyoruz ve onun yedi emanatine bir kıta tevdi ediyoruz ve kendisinde bu kabiliyeti görüyoruz. Şimdi, istirham ederim, lisenin beşinci sınıfını ikmal etmiş veya bir mektebi iptidaiyeden şahadetname almış olan bir askere oniki ay hizmet ettirmekle talim ettirmekle neferlik edeceğine kaani olmuyoruz. Bu gayet garip bir telâkkidir. Efendiler istirham ederim, bendeniz karşınızda, asker yetiştirmiş nefer yetiştirmiş bir arkadaşınız sıfatıyla söylüyorum. Yani masa başında vazifei askeriyesini ifa etmiş bir adam sıfatıyla söylemiyorum, hayatı askeriyesini kıta içinde neferler arasında geçirmiş bir adam sıfatıyla söylüyorum, tecrübelerime istinaden söylüyorum ki malûmatı iptidaiyesi olan bir neferin yetiştirilmesi için sarf edilen emekle malûmatı iptidaiyesi olmıyan bir neferin yetiştirilmesi için sarf edilen emek arasında âzim bir fark vardır.

Efendiler bir nefer ilk geldiği zaman - benim zamanımda, şimdi bilmiyorum, belki değişmiştir - ilk defa öğrettiğimiz bir şey var, ona da esas vaziyeti diyoruz. Bu neferi karşınıza aldığımız vakitte ilk defa ayaklarımızın açıklığı gönye derecesinde olacaktır diyoruz.

REİS — Kifayet aleyhinde söylemiyorsunuz zannedirim.

HALİL B. (Devamla) — Aleyhindedir efendim. Efendiler! Tahsil görmüş, iptidaiyi ikmal etmiş, lisenin beşinci sınıfına kadar gelmiş bir nefer bunu pekâlâ anlar. Hayatı askeriyesinin nihayetine kadar bu gibi tâbiratı fenniye tekerür eder, durur. Yalnız bu değil, buna benzer birçok tâbiratı fenniye vardır. Böyle bir nefer muallimin hitabına mâruz kaldığı vakit bu kabîl tâbiratı fenniyeyi daha çabuk kavramak itibarıyla elbette ve elbette ötekenden daha iyi ve daha evvel yetişir.

ABDULLAH B. (Trabzon) — Çok evvel.

HALİL B. (Devamla) — Binaenaleyh bendeniz oniki ay müddetin böyle lisenin beşinci

sınıfını ikmal etmiş veya iptidaiyeden şahadetname almış olan efrat için kâfi olduğunu görüyorum. Aneak efendiler! Encümenin teklif ettiği maddenin son fıkrası vardır. «Silâh altında bulunduğu esnada berveği bâlâ derecede tahsil ve iktisabı malûmat edenler.» Bendeniz bu kaydın kaldırılmasını teklif ediyorum. Ve yine âcizane bir tecrübemâ istinaden arz ediyorum ki, bir nefer hiçbir vakitte tahsili iptidaiye muadil bir tahsile bu kadar müddet zarfında mazhar olamaz, buna imkân yoktur. Okur ve yazar. O başka, bunu tasdik ederim, itiraf ederim. Okur - yazar nefer yetiştirebildim, fakat mektebi iptidaiyenin son sınıfını ikmal etmiş ve oradan şahadetname almış bir efendinin derecesinde adam yetiştirmek imkân ve ihtimali yoktur. Binaenaleyh Abdullah Beyin teklifi ve hile bunlar için bir ay yerine bir buçuk ay olmasını - her altı ay için - teklif ettiğim gibi bu son fıkranın da tamamen tayyını teklif ediyorum.

REİS — Efendim müzakerenin kifayetini reyi âlilerine vaz'edeceğim. Kifayeti müzakereyi kabul buyuranlar lütfen ellerini kaldırsın. Aksi reyde bulunanlar da lütfen el kaldırsın. Müzakerenin kifayeti kabul edilmiştir efendim. Tâdil takrirleri okunacak :

Riyaseti Celileye

(B) fıkrasının nihayetlerindeki «her altı ay hesabıyla hizmeti fiiliyelerin nihayetinden» tâbirindeki (altı ay) tâbiri yerine (dört ay) terkinin ikamesini teklif eylerim.

Trabzon
Abdullah

Riyaseti Celileye

Esbabı mucibesini muhterem arkadaşlarımız izah ettiler. Binaenaleyh fıkranın başına bir «hizmet» kelimesinin veya ibraz edenler terkininden sonra da «silâh altında bulunduğu müddetçe mektup yazıp okuyacak kadar okuyup yazma öğrenenler» fıkrasının ilâvesini teklif eylerim.

12 Kânunusani 1340

Yozgad
Süleyman Sırrı

Riyaseti Celileye

Âtideki fıkranın (B) fıkrasına ayrıca bir fıkra olarak ilâvesini teklif eylerim.

Karesi
Mehmed Vehbi

Silâh altında bulduklarını esnada iptidai mektepleri devrei ülâ tahsilini ikmal edenler hizmeti fiiliyelerinin nihayetinden iki ay evvel mezun bırakılırlar.

Riyaseti Celileye

(B) fıkrasının berveği zîr tadilini teklif eylerim :

(B) Maksure şeraitini hâiz olamayıp da liselerin beşinci senesinde tahsilini ikmal etmiş veya iptidai mekteplerinde ikmal tahsil ruhsatnamesi istihsal eylemiş olanlar veya bu derece hususi ve resmî tahsil gördüklerine dair tasdiknamelerini muayenei intiaiyede kur'a meclislerine ibraz edenler, her dört ay için birer ay hesabıyla silâh altında buldukları esnada okuyup yazmak öğrenenler her altı ay için kezalik birer ay hesabıyla hizmeti fiiliyelerinin nihayetinden o kadar evvel mezun bırakılırlar.

Bozok

Ahmed Hamdi

Riyaseti Celileye

Esbabı mucibesi şifahen arz edildiği üzere (B) fıkrasının berveği âti tadilini teklif eylerim: Tahsili iptidaisini ikmal etmemiş olan eftrat hizmeti fiiliyeleri esnasında muayyen program tahtında tahsil ettirilir.

Istanbul Mebusu
Hüseyin Rauf

Riyaseti Celileye

Encümenin (B) fıkrasındaki «veya silâh altında buldukları esnada berveği bâlâ derecede tahsil ve iktisabı malûmat edenler» cümlesinin tayyını ve orduda okuyup yazmayı öğrenenler hakkında (B) fıkrasına fıkrai âtiyenin ilâve buyurulmasını teklif eyleriz :

Mekâtibi iptidaiyenin devrei ülâ tahsili derecesinde orduda okuyup yazmayı öğrendiği mahallî Maarif idarelerince yapılacak imtihan neticesinde tahakkuk edenlerin hizmeti fiiliyelerinden iki mah tenzil olunur.

11 Kânunusani 1340

Dersim Ergani
Feridun Fikri Kâzım Vehbi
Sivas
Hâlis Turgud

REİS — Efendim! Tadil tavrirlerini reyi âlilerinize arz edeceğim. Evveleminde daha ziyade tadili ihtiva ettiğinden dolayı İstanbul Mebusu Hüseyin Rauf Beyin tavririni reyi âli-

nize arz edeceğim. Rauf Beyin tavririni kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Aksini de reyi âlinize vaz'edeceğim. Kabul etmeyenler lütfen ellerini kaldırsın. Rauf Beyin tadil tavriri kabul edilmiştir. O halde diğer tekliflerin reye vaz'ına hacet kalmamıştır. «H» fıkrasının müzakeresine geçiyoruz.

«H» Beş yüz lira bedeli nakdî verenler hizmeti fiiliyelerinin dört ayını silâh altında geçirirler. Piyadeden gayrı berrî, bahrî sunufu muhtelif erbabından olup kıt'asında bir seneli talimiye devresini ikmal etmemiş olanlardan bedeli nakdî verenler ayrıca piyadede üç ay daha talim ve terbiye görmeye mecburdurlar. Mükellefiyeti Askeriye Kanununun 73, 74, 75 nci maddeleri ve keza 21 Temmuz 1331 tarihli Muafiyeti Askeriye Vergisi Kanunu mülğadır.

REİS — Söz istiyen var mı?

AHMED HAMDİ B. (Bozok) — Evvelce alınmış sözlerimiz var Reis Bey!

ŞÜKRÜ B. (Bolu) — Evvelce zaten alınmış sözlerimiz vardır, rica ederim.

REİS — Müsaade dersiniz evvelce söz istiyenlerin isimlerini bir defa okuyayım.

Tunalı Hilmi Bey (Zonguldak), Ekrem Bey (Rize), Mahmud Celâl Bey (İzmir), Şefik Bey (Bayezid), Yusuf Akçura Bey (İstanbul), Emin Bey (Eskişehir), Tâhir Bey (Giresun), Reşid Ağa (Malatya), Zeki Bey (Gümüşane), Şükürü Bey (Bolu), Abidin Bey (Saruhan), Kâzım Vehbi Bey (Ergani), Osman Kadri Bey (Muş), Besim Atalay Bey (Aksaray),

ZEKİ B. (Gümüşane) — Reis Bey söz alan arkadaş pek çok, binaenaleyh lehte ve aleyhte tefrik edilse daha iyi olur. (Muvafık sesleri)

MUSTAFA B. (Çorum) — Efendim müsaade buyurursanız usulü müzakere hakkında arz edeceğim.

REİS — Müsaade ediniz efendim lehte ve aleyhte onları tasnif edeyim. Sonra söz ister-siniz. (Lehte ve aleyhte tasnif edildi.) Buyurunuz Hilmi Bey, söz sizindir.

Dr. MUSTAFA B. (Çorum) — Usulü müzakere hakkında söz istemiştin Reis Bey!

REİS — Evveleminde Hilmi Beye söz verdim. Küstüye geldi. Sözüne başlıyor. Şimdi size nasıl söz veririm?

Dr. MUSTAFA B. (Çorum) — Zaten bunun söylyeceği söz hakkında söylyeceğim. (Olmaz sesleri, gürültüler.)

ÂRİF B. (Eskişehir) — Reis Bey usulü müzakere hakkında söyleyeceğim.

REİS — Sonra söz vereceğim efendim, şimdi Hilmi Beye söz verdim efendim. Devam buyurunuz Hilmi Bey.

TUNALI HİLMİ B. (Zonguldak) — Anlaşıldı ki, başlamak lâzımgeldi. Bismillâhırrahmanırrahım... Arkadaşlar, yine böyle bir kış idi. (Hikâyeden bahsetme sesleri.) Fakat böyle sâkin, hattâ yağmursuz, karsız, sissiz, borasız, fırtınasız bir kış değildi. Bilhassa, Türkün imanı ve volkanlar gibi kaynadığı, çoştığı bir zamanda, cep-helerde değil, bütün Anadolu'nun birçok yerlerinde kan gövdeyi götürdüğü bir zamanda, bir devrede yine bu kanun, yine bu esas bu Meclise gelmişti. Bütün o tehlikeli anlara rağmen bu arkadaşımıza muhaliflerden olmak kaydını bir defa koyduktan sonra prensip, tutamak âşıkı bulunan arkadaşlar ısrar ettiler, dediler ki, kana mukabil, eihana mukabil para, katiyen milyon olsa, milyar olsa kabul edilemez.

SÜLEYMAN SIRRI B. Bozok) — Harb içinde.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Arkadaşlar! Eğer bu Mecliste o ilk rahleler değişmemiş olsaydı; bugün belki o rahleler size kırık gözleriyle, kırık kapaklarıyla diyeceklerdi ki; bu Mecliste bir kere uyurulduk ve bu kapaklar yalnız ve yalnız kanın, canın paraya mukabil olamayacağı bütün varıklarıyla iddia eden mücahitlerin elleriyle, kollarıyla kırıldı; başka hiçbir mesele, başka hiçbir itilâf, başka hiçbir nifak ve şikak bizi katiyen kırdırmamıştır derlerdi. O gün, arkadaşlar, bu kadar derin bir aşk ile, iman ile, kanaat ile, bu Mecliste paranın cana, kana mukabil tutulamayacağından bahseden bir grup, ekseriyet varken bu sâkin zamanda, sorarım size arkadaşlar, Müdafaai Milliye Vekâleti ve Müdafaai Milliye Encümeni size ne cüret ve cesaretle böyle bir kanun İyâihası getirmiştir? (Gürültüler, alkışlar.) Müdafaai Milliye Encümeni diyor ki, hattâ Müdafaai Milliye Vekili Paşa Hazretleri diyorlar ki; biz bunu muvakkaten kabul ettik, seferberlikte katiyen bunu yapmıyacağız. (Kanun diyor sadası) Sorarım size arkadaşlar! Seferberlikte hazırlanmak için halihazaride talim lâzım mıdır, değil midir? Eğer talim lâzım değilse benim fakir Mehmedeğim de bırakınız. Eğer talim lâzım ise zengini de benim Mehmedeğimle beraber birbuçuk sene bulundurunuz.

AHMED SÜREYYA B. (Karesi) — Servete imtiyaz veremeyiz; doğrudur Hilmi Bey!

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Arkadaşlar, ben fırtınalı zamanlarda bilhassa açık söylüyorum. Gayrimüslimlerin amele taburlarında çalıştıklarını bile gördüğüm için bedeli nakdî taraftarı oldum. Fakat harb prensipleri dediğimiz gibi benim prensiplerime, benim tutumağıma muvafık olduğu için değil, yalnız milletin selâmeti, ordunun menfaati itibariyle ben o vakit muvakkaten bedeli nakdinin taraftarı oldum. O vakit kan gövdeyi götürüyordu; o vakit bulanık suda av avlamak isteyenler vardı, bilmem neler vardı ve onların içerisinde iliklerimize varıncaya kadar bizi emmiş olan ve canlı servet haline gelmiş olan gayrimüslimler vardı. Ondan dolayı istedim ki, madem ki, milletin kan dökerken, can verirken öte tarafta gayrimüslimler yine keyif sürüyorlar; bizden emerek tedarik ettikleri altınların üzerine; taçına, tahtına güvenmiş padişah gibi kurulmuşlar. Hayır efendiler, ben de onlardan hiç olmazsa kan alacağım dedim ve benim almış, yetmiş kadar arkadaşımın bütün şiddetine mukabil, vah Tunalı, vah Tunalı sende de mi o za'îfi iman var gibi tezyiflerine dayandım; lâkin arkadaşlar!...

MAZHAR MÜFİD B. (Denizli) — İyitmiyoruz. Biraz daha bağırır mısınız!.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Ne yaparım, Allah bu kadar ses vermiş.

ŞÜKRÜ B. (Bolu) — Bu kanunu ısdar edenleri za'îfi imanla itham ediyor. Sözüünü geri alsın Reis Bey!

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Ben onların bir nâkiliyim, katiyen arkadaşlar! Ben naklediyorum. Eğer bu kanunu, bu lâyihayı bu tarzda getiren Müdafaai Milliye Encümeninin ta'kapisına, en âciz kahvecisine ve bir hizmetçisine varıncaya kadar bir suizan besliyorsam beni bu Meclisten tardediniz. Arkadaşlar! Hayır, asla ve katiyen!...

Şimdi arkadaşlar! Bu, bence o kadar basit bir mesele ki, uzunuzadıya münakaşaya değmez... İhtilâf burada; acaba seferberlikten hariç bir zamanda birtakım halaktan para almalı mı, almamalı mı? Yahut hâlihazaride para almalı mı, almamalı mı? İhtilâfidir zannederim. O vakit ben seferberlik olmak münasebetiyle her taraftan sıkışmış ve Hazine de dar bir halde bulundu-

ğundan dolayı birtakım tevillerle kanaatimin hilâfında hareket ettim. (Ya!, sesleri) Evet, çünkü muvakkat bir kanaat, memleketin selâmetini karşıma koydu. Bana dedi ki, ebedî ve ezeli olan kanaati mi tercih ediyorsun, yoksa memleketin şu anında mukaddes bir hedefi olan ve vatanın selâmetini temin eden muvakkat kanaatini mi tercih ediyorsun? Bittabi muvakkat kanaati tercih ediyorum dedim. Şimdi arkadaşlar! Bu muhtelif kanaatleri bir tarafa bırakarak yalnız üç noktaya dokunmak isterim. Piyade sınıfı birbuçuk sene deniyor. Bahriye sınıfı dört sene deniyor. Şimdi arkadaşlar! Sınıf kelimesi gariptir. Burada buna tam düşman gibi deyeceğim. Böyle müddet esasınca olan sınıf farkını kışlalara sokmak eihetini yine hoş bulmadığımdan dolayı geçen sefer bâzı tevillere uğriyan sözlerimde esas olarak söylemiştim ki, hattâ askerliği umumiyetle dört sene yapın. Fakat bir bahriyeli gibi piyade de dört sene askerlik yapın. Şimdi o sınıf tehalüflerini, farklarını ipka etmekle üç dört mehmetçik arasında birbirine şöyle bir yan bakış gibi bir şeyler bırakıyoruz. Bir; ikineisi de (B) fıkrasiyle demin bir şey daha kabul ettiniz.

REİS — (C) fıkrasındayız. Sadede, rica ederim!.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Bereket versin Rauf Beyin tadili şöyle böyle işi yatıştırdı. Yoksa arkadaşlar! Müdafaa-i Milliye Encümeninin getirmiş olduğu maddeyi aynıyle kabul etmiş olsaydınız şahadetnameli, şahadetnamesiz ve müktesebatını fevkalâde ileri götürmüş olanlar, okuyanlar, okumayanlar gibi birtakım ihtilâflar çıkacaktı. Hani vaktiyle alaylıdır, mekteplidir, denildiği gibi kışlanın içerisinde bir nifak kundağı daha sokacaktınız. Fakat her halde fitil alması muhtemel olan - ne diyeyim? - hattâ birtakım soğukluklar...

AHMED HAMDİ B. (Bozok) — Türklerin arasına kundak girmedir.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Şimdi de ooo! Zonguldak Mebusu Tunalı Hilmi Bey, yahut Tunalı Hilmi Beyefendinin oğlu İhsan Bey... (Hilmi Ağa sesleri) Görüyor musunuz? Bak ayrı talim ediyor, ayrı yerde oturuyor. Ne o, üç ay sonra bedel verecekmiş. Bir diğeri Hilmi Ağanın oğlu İhsan Ağa sabahtan akşama kadar silâh omuzunda falan işte, filân işte... Zavallı hâlâ arzu ediyor ki kışlada açılacak

olan mektebe gitsin de bir elifbecik öğrenebilsin, ona da vakit bulamıyor. Bu ne demek, suiistimal mi var? Efendiler! Eğer memlekette bu benim sözümünden suiistimal var gibi mânalar çıkararak kuşkulaniyorsanız bunu kabul edemem. Müdafaa-i Milliye Encümeni Mazbata Muharriri Bey buyurdular ki, efendiler! Zengileri askere alamazsınız ya!... Vah Tunalı vah! Efendiler! Kırk yıl evvel işittiğimi söyleyeyim, o zaman derlerdi ki, bu millet adam olmaz. Abdülhamid'in idaresine lâyıktır be yahu! Bütün bunlara rağmen gençlik doğdu. Çalıştı, çalıştı iğne ile kuyu kazarcasına çalıştı ve yıkılmaz zannolunan yalnız Abdülhamid'i değil; onun istibdadını da yıktı, yerin dibine geçirdi. Arkadaşlar! Ben vaktiyle kırk yıl evvel işittiğim sözü bu Meclisin kürsüsünde işitecek değilim. hayır arkadaşlar! Katiyen Cumhuriyet Hükümeti zenginleri değil, en kahhar geçinmek isteyenleri de... (Gürültüler), (Varmı sesleri) Hattâ kelepçeler altına aldı.

Efendiler! Öyle bir şey yoksa Mazbata Muharriri Bey bu sözü söylememeli idiler. Zabıtları açar ve bakarsınız. Şimdi arkadaşlar! Size isterseniz başka türlü söyleyeyim. Ne fakirler var ki, askerlik kelimesinin A sı telâffuz edilir edilmez tavşan gibi kaçarlar. Fakat ne zengiler var ki, silâhı omuzuna alınca doğru kışlaya kassar. Bu bahis başka bahistir arkadaşlar. Fakat bendeniz şu ufak izahatımdan veyahut fısıltılarından güva benim başka sözler söylediğim anlaşılıyor, hayır arkadaşlar! Ben evvelden beri zaten sövlemişimdir. Resmî vazifelerim itibariyle sövlemişimdir ki, fukaranın gözcüsü, zenginlerin bekçisiyim.

SÜLEYMAN SUDİ B. (Bayezid) — Hulâsa söyleyin!

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Zaten sonuna geldik Süleyman Sudi Bey! Zenginlerin aleyhinde bulunmayacağım, korkmayınız. Bitti, elverdi arkadaşlar! Üç sene evvelki heyecana insallah Meclis kapılmaksızın bu meseleyi temelinden halle muvaffak olur. Fakat o şart ile ki, birinci ve ikinci fıkradaki kundağımsı birtakım fitillere ilâve olunmak üzere bedeli nakdî kabul olunmasın. Yalnız bir ihtiyat kabîlinden şunu da arz edeyim ki, şu veya bu fikrime taraf olan arkadaşlarım galebe çalamazlar da ekseriyet bu Meclisi Âlide bedeli nakdinin alınması tarafında

takarrür ederse... (Şüphe yok sesleri, asla sesleri) Arkadaşlar! Yirmibeş, otuz seneden beri teklif ettiğim gibi hiç olmazsa malî esasa riayet buyurunuz. Nitekim bunu üç sene evvel teklif ettim. Nazarı itibara almadınız. Yani benim artar vergi dediğim müterakki rüsum ve tekâlif itibariyle bedeli nakdî tâyin edilmesi. Bin lira kime, herkese bin lira mı?.. Arkadaşlar! Bedeli nakdî vermek için bâzı zavallı aile çiftini, çubuğunu, kulübeciğini satar da yine o bin lirayı tedarik eder. Şu halde o zavallıdan da bin lira alırsak yalnız kulübünün senevî icarı kendisine iradolarak bin lira getirenden ne alacağız arkadaşlar? Acaba memleketimizde milyonluk adam yok mudur? Onlardan da mı bin lira alcağız? Hiç olmazsa üç yüzden başlayalım da şöyle sekiz, on bin liraya kadar çıkalım ki hiç olmazsa bütçenin dışının arasına bir şey girebilsin! Eğer ben böyle bir teklifte bulunacak olursam sözlerimin üssülesasını teşkil eden kanaatimin, tutamağımın hilâfına hareket etmiş olurum. Tecviz eden arkadaşlar varsa, eğer bizim taraf mağlubolacak ise hiç olmazsa bunun teminine lûtufla buyursunlar! Hiç olmazsa bunu kabul ettirmeye himmet buyurunsun!

Dr. MUSTAFA B. (Çorum) — Efendim, şimdi (C) fıkrası alelîtlak şu kadar bedeli nakdî verenler, şu kadar hizmet ederler diyor. Halbuki diğer bir kanun vardır ki, Bedeli Nakdî Kanunudur. Bedeli Nakdî Kanununun ise bu fıkra ile alâkası yoktur. Binaenaleyh bunun ayrıca müzakere edilmesi lâzımgelir. Meselâ böyle bir mesele'nin ben şiddetle reddine kaaniim. Bir adam bir şeyi şiddetle reddeder. Tabî onun lehindeyim. Yani bir adam bir anda birisini reddetsin, diğerini kabul etsin. Bunun imkânı yoktur. Binaenaleyh evveleminde Bedeli Nakdî Kanununu ayrıca müzakere edelim. Ondan sonra (C) fıkrasını müzakere edelim.

ARİF B. (Eskişehir) — Bendeniz de aynı şeyi arz edecektim. (C) fıkrasının müzakeresinden evvel 118 nci maddenin müzakeresi lâzım.

ŞÜKRÜ B. (Bolu) — Beraber müzakeresi kabul edilmişti.

REİS — Fakat iki kanun var. Hangisini diğerine tercih edeceğiz? Mustafa Bey ve Müdafaa-i Milliye Encümeni Mazbata Muharriri Ârif Bey bu maddenin tehiri müzakeresini ve evveleminde Bedeli Nakdî hakkındaki Kanunun, yani Mükellefiyeti Askeriye Kanunu muvakkatinin 118 nci maddesinin tadili hakkındaki lâyiha'nın müzakeresini ve ondan sonra da (C) fıkrasının müzakeresini teklif ediyorlar.

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) — Meclisi Âliden Mükellefiyeti askeriye hakkında ayrı ayrı kanun çıkması doğru değildir. Hepsi bir kanunda çıkmalıdır. (Hayır sesleri) Lâzımedendir. Binaenaleyh teklifler ayrı ayrı olsa bile Heyeti Celilece bunun tevhidî lâzımgelir. Müdafaa-i Milliye Encümeni Mükellefiyeti Askeriye Kanununun müzakeresinde bu meseleye bir cephe vermemelidir, şu şekle bir intizam vermemelidir. Yoksa aynı maslahat için birisi bir maddeyi tadil eder, diğeri bir maddeyi tadil eder. Her tadil için bir kanun çıkması doğru değildir.

KÂZİM VEHBİ B. (Ergani) — Mükellefiyeti Askeriye Kanununun tadil edilecek olan 118 nci maddesi bedeli nakdînin tesbitine dairdir. Burada bir münasebet vardır. Binaenaleyh müzakerenin tehirine mahal yoktur. Şimdi bu münasebetle bedeli nakdî tesbit edilir ve 118 nci maddenin müzakeresinde de o madde tesbit edilir.

ŞÜKRÜ B. (Bolu) — Efendim, Ahzi Asker Kanununun beşinci maddesinin tadili hakkındaki şu kanun lâyihası müzakere edilirken (C) fıkrasına geldik. Güya 118 nci maddenin tadiline dair olan Kanun müzakere edilmiş ve kabul edilmişcesine deniyor ki, beşyüz lira bedeli nakdî verenler dört ay hizmet eder. O kanun kabul edilmemiştir ki, dört ay hizmet edeceklerini müzakere edelim. Bendenizin demek istediğim bu (C) fıkrasına gelince evvelâ 118 nci maddenin tadiline dair olan Kanunu müzakere etmek lâzımgelir. O kabul edildikten sonra (C) fıkrasına gelir.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Efendim! Elimizde iki lâyiha var. Meclisi Âli aynı zamanda bunun ikisinin tevhidî müzakeresini kararlaştırmıştır.

REİS — Ama iki kanunun birden müzakeresine imkân yoktur.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Karar böyledir.

REİS — Böyle ama tatbikat cihetini düşünüyorum.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Mükellefiyeti Askeriye Kanununun beşinci maddesi

hizmeti fiiliyenin tenkisine dairdir. Buraya kadar müzakere ettik. (C) fıkrasına geldik. Beşyüz lira bedeli nakdî verenler hizmeti fiiliyelerinin dört ayını silâh altında olarak geçirir diyor. Halbuki bunun müzakeresini bırakıp 118 nei maddenin tadili hakkındaki teklifin müzakeresine geçmek lâzımdır. Bunu hallettikten sonra fıkraya geçeriz.

MÜDAFAAİ MİLLİYE VEKİLİ KÂZİM PŞ. (Karesi) — Efendim farz edeydiniz ki 118 nei maddenin tadili hakkında hiçbir teklif gelmemiş olsun. Yani bir teklif yoktur, farz ediniz elimizde bir kanun vardır. Bu kanun, vakti hazarda tatbik olunmaktadır. Bunda hizmeti askeriyede bedeli nakdî miktarı elli liradır diyor. Evvelece mevcut bir kanundur. Vakti seferde tatbik olunmaz. Bu kanun bugün mevcuttur. Bugün bu kanuna göre muamele yapmak vaziyetindeyiz. Halbuki paranın vaziyeti dolayısıyla bunun tezyidi için bir kanun teklif etmişiz. Farz ediniz ki tadil teklifi yapmışız. Bu Hizmeti Askeriye Kanunu münasebetiyle doğrudan doğruya bu kanun üzerinde 500 lira bedeli nakdî telâffuz etmekle o kanun o vakit tadil edilmiş olur. Bu madde üzerinde yürüyebiliriz. Bedeli nakdî alınacak mı, alınmıyacak mı? Bunu tebit edelim.

REİS — Usul hakkında cereyan eden müzakere neticesinde belli başlı iki teklif karşındayız. Birincisi (C) fıkrasının tehiri müzakeresi ile Mükellefiyeti Askeriye Kanununun 118 nei maddesinin tadiline dair teklifi kanununun müzakere edilmesi teklif ediliyor. Diğer bazı rüfeka buna lüzum yoktur, esasen bu (C) fıkrası kabul edildikten sonra Mükellefiyeti Askeriye Kanununun 118 nei maddesi kendi kendine tadil edilmiş olacaktır. Binaenaleyh (C) fıkrasını müzakere edelim diyorlar. İkisini de reyî âlinize birer birer vaz'edeceğim.

Şimdi (C) fıkrasının müzakeresinin devamını arzu edenler lütfen ellerini kaldırsınlar; aksini reyî âlinize vaz'ediyorum. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın. (C) fıkrasının müzakeresinin devamı kabul edilmiştir ve bu kabul olduğu takdirde tabiatıyla diğer kanunun maddesi tadil edilmiş olacaktır.

Söz söyleyecekler tasnif edilmişti. Süleyman Sırrı Bey buyurun.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Efendim mâruzatıma başlamazdan evvel îdadide

okurken hocamızın söylemiş olduğu bir kıssayı ve hepinize malûm olan bir meseleyi müsaadenizle anlatmak isterim. Timurlenk tarafından Sivas kalesi vurulduğu zaman Şehzade Ertuğrul esir edilmişti. Yıldırım Bayezid bu teessürle gelirken kaval çalan bir çobanı gördü. Çal çoban çal; Sivas gibi ka'an mı vuruldu, Ertuğrul gibi oğlun mu şehidedildi demişti. Şimdi de söyle Hilmi Bey; söyle! Harbi Umumi geçti, millet harbi geçti; kamçı boylu oğlun mu asker oldu? Efendiler! Yalnız benim ailemden meerruh, şehit, ihtiyat zâbiti sekiz zat gitmiştir. (Kimin yok sesleri) Bendenizece bunun aleyhinde bulunmaya zaten mahal yoktur. Çünkü elimizde Mükellefiyeti Askeriye Kanunu diye ahkâmı mer'i, mevcut bir kanun var. Bu kanunun 112 nei maddesi şöyledir : Seferberlik ilâmı tarihinden hali hazariye avdet edinceye kadar bedeli nakdî kabul olunmaz.

Geçen devrede, yani Mücadele Milliyeye esnasında, seferberlik içinde şu madde ahkâmının tadilini teklif eden arkadaşlarımızın bulunduğu için istiklâlini temin uğrunda her evlâdı vatan kanı ile müdafaaya mecburdur diye bunu reddettiler. Kanunun diğer bir maddesi; 118 nei madde : Hizmeti fiiliye askeriyeye mukabil bedeli nakdî elli aded yüzlük Osmanlı altınıdır. Bugün bize vâsıl olan bu teklif elimizde mer'i bulunan ve Müdafaai Milliyeye Vekâletinin tasdiki için Meclisi Âliye danışmaya mecbur olduğu kanunda elli aded altındır diyor. Halbuki bugün paranın farkı ne olduğunu biliyorsunuz. Bu teklif ise bu fıkranın ıslahı için sizden bir müsaade istenmiş oluyor. Binaenaleyh, siz bu beş yüz lirayı reddetmiş veyahut madde asliye-yi tadil etmiş olmuyorsunuz. Bu beş yüz lirayı reddettiğiniz gün Müdafaai Milliyeye Vekili elli lira bedeli nakdî alır. Elverir ki Mükellefiyeti Askeriye Kanununun 118 nei maddesini tadil eder mahiyette bulunsun. Binaenaleyh, Hilmi Beyin mütalâası vârit değildir. Elhamdülillah vatanımızın selâmeti temin edilmiştir. Bu kanunun tatbikinde salâhiyettar olan Müdafaai Milliyeye Vekilinin vazifesinin ifasına mâni yoktur. Bendeniz öyle bilirim ki kapısını kapamış, hanumunu sönmüş çok kimseler vardır. Haliharbde bütçemizin hali malûmdur. Bendenizece bu (C) fıkrasındaki beşyüz liranın kabulü pek muvafıktır. (Doğru sesleri)

EKREM B. (Rize) — Efendiler Heyeti Celilece takdir buyurulur ki mesaili harbiyenin ciddiyeti hiçbir mesele ile kabili mukayese değildir. Meselâ : Üç, dört günden beri en hararetli münakaşalara zemin teşkil eden şimendiferler meselesi bir harbin kaybolmak ihtimali karşısında bir anda çocuk oyunağma tahavvül eder. Binaenaleyh bir harbin kazanılması için ona ait bileümle mesail ve teferruat titiz bir dikkatle tetkik olunmak ve kuvvetli bir isabetle tâyin edilmek lâzımdır. Bugünkü milletlerin vaziyeti vatanın tehlikesi karşısında bütün efradının bilâistisna silâhlanarak onu müdafaa için koşmasını âmirdir.

ZAMİR B. (Adana) — Tehlike olmadığı vakitte?

MAHMUD CELÂL B. (İzmir) — İstikbale hazırlanır.

EKREM B. (Devamla) — Dünyanın her tarafında aynı usul kabul edilmiştir. Vakti hazar da hizmet ve talim esnasında cahil ve âlim, milyoner ve fakir hep yanyana talim eder ve harb olduğu zaman milyoner bütün servetini geride bırakarak fakirin yanında ölür; belki ölmek istemez. Fakat o memleketlerin kanunu tıpkı bir fakir gibi o zengini de fakirin yanında vatan için ölmeye mecbur kılmaktadır. Efendiler! Yalnız Cumhuriyet değil, bütün krallık ve imparatorlukla idare olunan memleketlerde dahi hizmeti askeriyede efrat arasında bir müsavatu mutlakının lüzumunu kabul etmelerine sebep yalnız bir muvazenei adalet tesisi için değildir. Bu, o milletlerin ordularının kuvvei harbiyesini tamamıyla temin etmek zaruretinden dolayı vücuda gelmiştir. Bugün fakir tabaka elbette ekseriyeti teşkil eder; zenginler ise akalliyettedir. Fakir tabaka kendisi ile beraber talim ve terbiyede, manevrada zenginlerin de aynı mesakka iştirak ettiklerini görürse daha büyük bir sevk ve gayretle çalışır; mânen yükselir. Gayet garip bir haleti ruhiye vardır. Bugün harbde meselâ bir adam, bir nefer yalnız başına kaldığı zaman, ne kadar cesur olursa olsun ürkebilir. Bir merminin infilâki karşısında eğilebilir. Fakat bir cemiyet içerisinde derhal bir cesaret kesbeder. O mermi infilâk ettiği zaman başını eğmez. Yani demek isterim ki efrat yekdiğerine itimadederek nesaret gösterirler. Fakir tabaka zenginlerin öldüğü zaman kendisinin ölümünü

düşündüğünde bundan bir teselli bulur. Bu basit görülen haleti ruhiye bir ordunun mânevîyatı için en mühim bir meseledir. Bunun tamamıyla aksini alacak olursam, mesel: Fakir tabaka kendisiyle beraber talimde bulunmadığını, bir izinle çekildiğini, daima geride bulunduğunu gördükçe ölüme atılmaz. Der ki bir memleket için ölecek yalnız ben miyim? Efendiler! Bunu ben bir misâl olarak söylemiyorum. Bu bir hakikattir. Şimdi esasa geliyorum. Vatanın müdafaası gibi şeref ve namus hislerinin sâiki olan mukaddes bir vazife, para ile satılır mı? Ben bunu öğrenerek tahattur ediyorum. Kurunuvüstaya mı ricat ediyoruz? Zenginler; asıl geçinenler evlerinde oturacaklar, ötede fakir tabaka harbin kanlı safahatını mı yaşıyacaktır? Deniliyor ki: Hayır bunlar seferde değil, hazar da bedeli nakdî vereceklerdir. Harbde bunları yine silâh altına alacağız. Efendiler! Bu tamamıyla bir hikâyedir. Efendiler! Bu kürsüde, bütün cihanda asgari olarak birbuçuk sene hizmet askeriyeye olduğunu feryadederek anlattık. Binaenaleyh; bir nefer dört ay hizmet etmekle harbde nasıl hizmet eder? Ben size olacak şekli anlatayım. Evvelâ bunlar dört ay hizmet göceklerinden buldukları şehir dâhilinde bulunan kıtada kalacaklardır. Bilir misiniz zengin bir adamın bulunduğu şehirdeki kıtada kalması ne demektir. O burada dört ayı böyle geçirecektir. Bir kere bu doğru değildir. Dört aylık ve şehir içerisinde talim gören bir adamı hattıharbe sokmak demek, onu nişangâh tahtası gibi ölüme mahkûm etmek demektir. O, harbin kanlı safahatı esnasında ya şehirde bütün ezvaktan istifade ederek veyahut top sesinin bile erişmediği yüksek karargâhlarda sıcak odalarda mükemmel yemeğini yiyerek harbin safahatını takibedecektir.

TAHİR B. (Giresun) — Oralarda vazife yok mu?

EKREM B. (Devamla) — Efendiler bunu söylemekle beraber bunların içerisinde fevkalâde kahramanlar veyahut harbde fedakârlık edenler bulunduğunu iddia etmek mümkündür. Yalnız bu ancak hakikatten ziyade romanlarda görülmüştür. Halbuki harbde hayal, hakikatten çok uzak kalır. Bundan başka bu gibi fevkalâde tabiatte zuhur eden efrat bulunsa bile harb, muzafferiyet için akalliyetin evsafına ihtiyaç

göstermez. Bu evsafi bir cenimigafirden bekler. Netice şu oluyor ki; şu teklifte harbin bütün safahatı yüklenecek olan zavallı köylüdür. Köylü ki, yazın şafaktan başlar, gruba kadar tarlasında çalışır. Kışın evinde yün bükür ve memleketi besler. Harbin en kanlı safahatını yine o yaşar. O köylü ki harbde onun kağnısı alınır. O kadının zevci daha evvelki muharebede şehidolmuştur. İki oğlu da yine harbde ölmüştür. Üçüncü oğlunu harb yine bilâmerhamet alır. Fakat öte tarafta zenginler şehrin bütün ezvaki içinde hiçbir şey kaybetmeksizin vakit geçirirler. Efendiler! Adalet bu mudur? Masal! Müsavat bir kuru lâkırdıdan başka bir şey değildir. O halde deniliyor ki servet öyle bir şeydir ki biz bedeli nakdiyi kabul etmiyerek bırakırsak para her şeye hâkimdir, nasıl olsa kurtulur. Binaenelyh bu para Hazineye girsin! Efendiler! Bu sözü söylerken ben hicabediyorum. Bir suiistimali tamir etmek ikinci bir suiistimale meydan vermek demek değildir. Bu fikre göre zenginler mahkemelerde tesir yaparlar diye mahkemelere ait bir kanun yapalım. Zengin olanlar cinayet işlesinler, mahkûm oldukları zaman para versin ve kurtulsunlar! (Bravi sesleri)

Sonra deniliyor ki memleketin paraya ihtiyacı vardır. Memleketin paraya ihtiyacı olduğu için bu zaruri bir şeydir. Efendiler! Para temin için başka menbalar aramalı. Size Düyunu Umumiyyeyi, Rejii gösteriyorum. Şeref ve nâmus için ve mukaddes bir vazife olan askerlik para ile satılamaz ve ticaret olamaz. Bir aile ne kadar sefil kalırsa kalsın onun satamayacağı şeyler vardır.

ARİF B. (Eskişehir) — Efendim bendeniz encümen namına söz istiyorum.

REİS — Şefik Bey söyler misiniz, yoksa sıranızı encümene terk eder misiniz?

ŞEFİK B. (Bayezid) — Efendim bedeli nakdi hakkında gerek Hükümetin teklifi ve gerek Müdafaai Milliye Encümeninin teklifi beşyüz lira olduğu halde bunu Muvazenei Maliye Encümeni bin liraya iblâğ etmiştir. Malûmuâliniz asıl müzakere de Muvazenei Maliye Encümeninin mazbatası üzerinedir. Muvazenei Maliye Encümeninin bunu bin lira takdir etmesinde milleti bedenen ifayı hizmete icbar gayesini istihdaf ettiği anlaşılıyor.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Şefik Bey! (C) fıkrası hakkında söyleyeceksiniz! (Mukaddeme yapıyor sesleri)

ŞEFİK B. (Devamla) — Efendim memleketin zengini, fakiri, evsati, hepsi bu vatanın müdafii ve sahibidirler. (Bravo sesleri) Zenginler bedeli nakdi vermekle askerlikten tamamiyle yakayı sıyırmış degillerdir. Malûmuâliniz bedeli nakdi verenler bir müddeti muayyene ile talim ve taallüm mecburiyeti karşısındadırlar. Müdafaai vatan anında haliseferberde gerek zengin, gerek fakir hepsi silâh bedest vatan müdafaasına, hudutlara koşmak mecburiyeti kanuniyesinde ve mecburiyeti vicdaniyesindedirler. Zenginler için daimi yolsuzluklar vukuunu kinayeten bâzı arkadaşlar söz söylediler; bunu zenginlerde değil, vazifesini suiistimal eyliyen memurların hal ve harekâtında aramak lâzımdır. Kabahat zenginlerde değil... (Gürültüler)

REİS — Efendim müzakerenin intizamını bozmamanızı rica ederim.

ŞEFİK B. (Devamla) — Mekteplerden alınan, tahsillerini ikmal eden ve etmiyen ve muharebelerde kanını vatan uğrunda akıtan ihtiyat zâbitlerinin ekserisi zengin evlâtlarıydı. Malûmuâliniz azdan az, çoktan çok gider. Zenginlerimiz azdır, köylülerimiz çoktur. Temenni edelim ki; milletin hepsi zengin olsun, sahibi servet olsun. Servet her bir kuvvetin fevkindedir. Fakat milletimizin azim ve imanı hepsinin fevkindedir. Binaenaleyh bendeniz Hükümetin ve Müdafaai Milliye Encümeninin teklif ettiği veçhile bedeli nakdinin beşyüz lira olarak kabul edilmesini Heyeti Celilenizden rica ederim, ona dair de bir takrür takdim ediyorum.

MAHMUD CELÂL B. (İzmir) — Muhterem efendiler! Eğer mesele memleketimizin, vatanımızın en esaslî noktasına temas etmemiş olsaydı, söz almak cesaretini kendimde görmüyordum. Askerlik; şüphesizdir ki, başlıbaşına bir mesele ve doğrudan doğruya bir ihtisas işidir. Benim ihtisasımdan, hattâ malûmatımdan pek uzak olan bu meselede söz almaklığımâ sâiki aslî; teklifi kanunîde gördüğüm bir meseleden kalbimde hâsıl olan endişedir. Müsaadenizle o endişemi arz edeceğim. Bilirsiniz ki, efendiler, Türk'ün yegâne sanatı askerliktir ve en büyük kudret ve meziyet gösterdiği meslek de askerliktir. Ben öyle zannediyorum ki, bu teklifi ka-

nuni ile Türk'ün bu meziyeti az - çok sarsılıyor. Az - çok ordunun azameti, mikneti, intizamı rahnedar oluyor. Hükümetin teklifinde ve bilhassa iktidar ve liyakatine pek ziyade hürmet ettiğim Müdafaa-i Milliye Encümeninin esbabı mucibe lâyihasında buna dair kendimi tatmin edecek cümleler, fıkralar aradım ve bekliyordum ki; bedeli nakdî alındığı takdirde ordu eski kuvvetini, şevketini ve azametini muhafaza edecek her türlü sarsıntıdan âzâde kalacaktır. Bu fıkrayı görmek istiyorum. Hükümet bu mesele hakkında derin bir sükût ihtiyar ediyor. Müdafaa-i Milliye Encümeni ise, esbabı iktisadiyeden dolayı bedeli nakdî alınmasının caiz olabileceğini kayıt ve tasrih ediyor. Esbabı iktisadiyeden dolayı bedeli nakdî alınması efendiler! Askerlikte bedeli nakdînin mahzur olduğunu sarahaten ifade etmektedir. Bendeniz Müdafaa-i Milliye Encümeninden bu meseleye dair ihtisas dâhilinde sarıh ve katî cevap istiyorum. Evet efendiler! Müdafaa-i Milliye Encümeni ve mütehassis encümenler demelidir ki, bedeli nakdî almakla ordunun satvetine, ordunun terbiyesine katıyen hâlel gelmeyecektir. Bize bu sarıh cevap verildikten sonra bedeli nakdîyi esbabı iktisadiyeden dolayı almaklığımız lâzımgelcek midir, gelmeyecek midir? Ondan sonra münakaşasına geçebiliriz. Efendiler! Bendeniz sözümün bidayetinde arz ettim. Asker değilim ve askerlikle mütevaggil olmadım. Fakat canlı tablolar, canlı misaller vardır. Bedeli nakdî alındığı zamanlarda öyle yerler oldu ki, öyle taburlar vücuda geldi ki, bunların yüzde seksenini bedeli nakdî efradı teşkil etti. Ve o kısmın içerisinde o zamanki usulü askerî icabınca muinli muinsiz namı altında talim ve terbiyeden mahrum askerler de mevcut bulunuyordu. Bu âkıbetin neticesini pek feci bir surette Balkan Muharebesinde müşahede ettik, bizzat şahidiyim ve biliyorum. Efendiler! Türk'ün yegâne meziyeti olan askerlik hususunda ve yegâne meziyeti olan kahramanlık ve kudret sayesinde...

YUSUF AKÇURA B. (İstanbul) — En kudretli, yegâne değil.

MAHMUD CELÂL B. (Devamla) — Pek kudretli meziyetlerinden birisi demek isterim efendim. Pek kudretli meziyetlerinden birisi olan, evet efendim, hakkı âliniz vardır. Bu

talim ve terbiyesini ikmal etmemiş olan tabur Edirne civarında düşmanla karşı karşıya geldiği zaman sırf harbe hazırlanmamak yüzünden, perişanlık içerisinde, mevkiini terk etmek mecburiyetinde kalmıştır. Biz efendiler Asya ile Avrupa'nın en mühim bir noktasında; birbirinin telâki noktasında ahzi mevki etmiş bir milletiz. Her şeyden evvel istiklâlimizi, mevcudiyeti milliyemizi muhafaza edebilmek için kuvvetli bir orduya istinadetmek mecburiyetindeyiz ve böyle kuvvetli bir ordu çok zaman için bize lâzım ve elzemdir. Fakat bedeli nakdî meselesi ortadan kaldırıldıktan sonra ve memleketin efradına siyyan bir terbiye askeriyeye verildikten sonra görüyoruz ki, efendiler! Vaziyetimiz başka olmuştur. Size sarıh bir misal arz edeceğim. Yunan, baştanbaşa memleketimizi çiğnemiş, Sakarya'dan Ankara'yı tehdidederken elimizdeki kuvvetin pek az olduğuna muttali olmuştuk. O vakit Hükümet yalnız Kumanda Heyeti Âliyesinin kudret ve kuvvetine ve istidatı fevkalâdesine istinadetmiyerek efradın adedini çoğaltmak azminde bulundu. Köylere koştı, bulabildiği efradı birer birer cepheye sevk etti. Şehid olmuş kimselerin silâhını o efradın eline verdi ve o efrat sahnei harbde mevki alarak vatani vazifesini büyük bir kudretle ifa etti. Çünkü efendiler! O evvelce muallemdi, çünkü o, evvelce askerlik ruhunu almıştı.

ŞÜKRÜ B. (Bolu) — Zaten o ruh vardır.

MAHMUD CELÂL B. (Devamla) — Yalnız ruh kâfi değildir. Tenmiye etmek, terbiye vermek lâzımdır. Başrıbozuk muharebesi yapacak devri çoktan geçtik!... Efendiler! Askerlik mühimdir, bir sanattır, bir ilimdir. Bunu istidatı fitrî ile tenmiye etmek lâzımdır. Bu meziyeti böyle kabul etmek lâzımdır. Binaenaleyh ben tekrar ediyorum, ihtisas encümeni olan Müdafaa-i Milliye Encümeninden sarıh cevap bekliyorum. Bana desinler ki, bedeli nakdî olarak dört ay zarfında fabrikadan çıkarır gibi çıkarıp orduya sevk ettiğimiz zamanda ordunun intizamına hâlel gelmeyecektir ve ben ondan sonra esbabı iktisadiyeyi münakaşa edeceğim. Esbabı iktisadiye hakkındaki sözüm mahfuz kalmak üzere sözümü burada kesiyorum.

MİLLÎ MÜDAFAA ENCÜMENİ MAZBATA MUHARRİRİ ARİF B. (Eskişehir) — Efendiler, Müdafaa-i Milliye Encümeninin esbabı mu-

eibe mazbatasını tetkik buyurduğunuz zaman göreceksiniz ki askerliğin bilâistisna umum millete teşmili lâzımgeldiğine encümeniniz kaanidir. Ancak esbabı mütaaddide ve bilhassa iktisadi mülâhazaya binaen birkaç sene için bedeli nakdî kabulü orduya fena bir netice vermiyeceğini ve mahzur tevli-detmiyeceğini encümeniniz kabul etmiştir ve buna kaani olmuştur. Binaenaleyh efendiler! Müsaadenizle arz edeceğim; bir memleketin askerliğini nazarı itibara aldığınız zaman o memleketin maarifini de, iktisadını da, hususatı sairesini de nazarı dikkate almak mecburiyetindeyiz. (Doğru sesleri) Sözüme başlamazdan evvel evvelâ Tunah Hâlmî Beye cevap vermek isterim. Diyorlar ki : Zenginleri asker edemezsiniz. Ben öyle bir şey dediğimi zannetmiyorum. Zaptı açtım, zaptın 785 nci sayfasında şunu gördüm : Hiçbir zengini hiçbir zaman götürüp cepheye istihdam edemezsiniz. Bunu ispat edeceğim ki, böyle yapamıyacağız.

Dr. MUSTAFA B. (Çorum) — Bu acizdir efendim!

ARIF B. (Devamla) — Aciz değildir. Çünkü yalnız askerliği düşünüyoruz. İktisadiyatı düşünmüyorsunuz, maarifini düşünmüyorsunuz.

MUSTAFA B. (Çorum) — Maarif böyle düşünülmez!

ARIF B. (Devamla) — Bir memlekette askerliği siyaseten herkese yaptırabilmek için her şeyden evvel o memleketin maarifini tezyidetmek lâzımdır. Bugün orduda yüzde bir - iki nisbetinde okur - yazar mevcut iken siz kalkıp da okur - yazarların eline silâh vererek cepheye koyamazsınız. Efendiler! İspat edeceğim. Evvelâ maarifinizi terakki ettirirsiniz. Orduya vereceğiniz efradı vatan yüzde altmış, yetmiş, seksen nisbetinde okur - yazar olursa o vakit ne bedel mevzuubahsolur, ne de okur - yazar mevzuubahsolur. Fakat yüzde bir, iki nisbetinde okur - yazara malik olan bir ordu hiçbir zaman bu gibi ihtiyaçtan müstağni kalamaz. Efendiler! Encümeninin bu bedeli nakdiyi niçin kabul etmiştir? Onu arz edeyim. Bu kere seferberlikte bedeli nakdî memnudur. Hattâ bugün bedel vermiş olan bir adamı yarın seferberlik ilân edildiği zaman kulağından tutarız, yine kıtaya alırsınız. Binaenaleyh, bu yalnız hazara mahsus bir

müsaadedir ve sonra bedeli nakdî veren insanlar vatana karşı kan borcunu eda edeceklerdir. Harb olduğu zaman harbe gideceklerdir ve bu maksatlardır ki, talim ve terbiyeye tâbi tutuluyorlar. Efendiler! Bir zengini cepheye gidinceye kadar süzgeçten geçirelim, beraber tahlil edelim, bakalım nasıl olacak. Efendiler! Bir zengin evladı ki, bunların ekserisi ve hattâ yüzde doksan dokuzu, hattâ yüzü okuyup yazarlar ve bunların ellerinden iş daha iyi gelir, binaenaleyh, böyle bir askere evvelâ ahzi asker şubesinden takılmak isterler çünkü ahzi asker şubeleri böyle bir yazıcıya, böyle bir emirbere lüzum görür ve faydalı olduğu için kendisine almak ister. Oradan eğer kurtulabilirse Müdafaa Milliyeye gelir. Mudafaa Milliyenin nâ-mütenahi şubâtı vardır. Bu şubelerin her biri birer, ikişer almak ister. Ondan sonra oradan kurtaralım, Kolorduya gönderelim. Kolordunun ser tabibi ister, bayraktarı ister, erkânı harbiyesi ve şubeleri ister. Çünkü böyle zevata lüzum vardır. Bilmünasebe geçen defada arz ettim. Askerlik bugün fennî bir şekle girmiştir.

Binaenaleyh, kolordudan kurtarsak bile mutlaka fırkanın veya alayın fennî kıtasına ilişir; kalır. (Olsun sesleri) veyahut mesaha müfrezesine geçer. Efendiler! Bunu süze süze bölüğe, tabura götürecek olursak nihayet bir bölüğün zâbiti bunu emirber olarak alır. Binaenaleyh, miktarı zaten yüzde beşi geçmiyecek olan bu kadar eüzi bedeli nakdî verenlerin askerliğini düşünerek böyle uzun uzadıya münakaşaya değmez. Efendiler! Bu ne zaman mevzuubahsolur? Evvelece arz ettiğim gibi ordumuza gönderdiğimiz efrat yüzde altmış okur - yazar olursa ve hepsinin eli iyi iş yapmaya yakırsa o vakit böyle bir şey vâridolmaz ve encümenimiz de böyle bir şey düşünmez, o vakit millet de düşünmez, bilir ki para da verse yine elinde silâh olduğu halde, cepheye gidecek ve silâhlı hizmette kullanılabilecek. Fakat bugünkü vaziyet böyle değildir. Binaenaleyh, efendiler! Bedeli nakdîyi kabul etmezseniz dahi yine zengin çocuklarını götürüp cepheye mücellâh hidematta istihdam edemezsiniz.

MAHMUD CELÂL B. (İzmir) — Mesele zengin, fakir meselesi değildir.

ZAMİR B. (Adana) — Bu memlekette zengin olmak hata mıdır?

ARIF B. (Devamla) — Askerlikte müsavatı temin edebilmek için, tekrar arz ediyorum, Maarifin bir an evvel terakkisine çalışmaktan başka çare yoktur. Binaenaleyh efendiler! Hükümetin iktisadi noktaî nazardan yapmış olduğu bu teklifi encümenimiz de uzunuzadıya münakaşa etmiştir ve neticede hakikaten arzu olunan maksadı temin edeceğine kanaat edemiyerek muvakkat bir zaman için bunu kabul etmiştir. Zaten burada bakınız; esbabı mucibesinde de diyor ki, ve birkaç sene için bedeli nakdiyi kabulden büyük bir mahzur tevellüdetmeyeceğine encümeniniz kaani olmuştur. Yani efendiler, biz bunu muvakkaten birkaç sene için düşünmüşüzdür. Sonra esasen bu kanun mevcuttur ve bu kanunun ilgası için teklif vâkı olmamıştır. Yalnız o kanunun içinde elli Osmanlı altınının beşyüz liraya çıkarılmasına, bugünkü rayiç üzerinden, 500 liraya çıkarılmasına karar verilmiş ve encümende de düşünülmüş, hakikaten bugün bir altın yedi, sekizyüz kuruş içindedir. Fakat rayiç itibariyle bin kuruş demektir. Elli altının beş mislini alırsanız 500 altın eder. Binaenaleyh biz de bunu nazarı dikkate alarak arz ettik. Asıl efendiler; burada münakaşası icabeden şey; beşyüz mü olsun, bin mi olsun, sekizyüz mü olsun? Bundan ibarettir zannediyorum. Yoksa kanunun tadili hakkında hiçbir teklif, mevzu bahis değildir.

RECEP B. (Kütahya) — Bendenizin bir sualim var efendim. Arif Beyefendi! Bedeli nakdî alınıp alınmamasına karar verebilmek için çok ehemmiyetli bir noktayı sahibi salâhiyet olan encümeni âlinizden öğrenmek istiyorum, o da şudur, efendim: Malûmuâliniz geçen gün kabul edilmiş olan maddeî kanuniye mucibince muhtelif sınıfta askerlik edecek olan vatandaşların hizmet müddetleri tâyin edilmiştir. Aynı zamanda ordumuzun hazari mevcudu da tabii makâmı aidince bütçeye konulacak miktar üzerine o da tesbit edilmiştir ki, encümeni âlinizce malûm olmak lâzımgelir. Her sene muhtelif manâttan, yani umum vatandan dâhil esnan olacak miktar ile hazari ordunun birbuçuk senelik hizmeti askeriyesine göre her sene hizmete alınacak askerler arasında muayyen bir tefavüt olmak lâzımgelir. Malûmuâliniz memleketin bütün nüfusuna nazaran her sene esnana dâhil olanlarla hazari mevcuda göre içeri alınacaklardan artan miktar var. Bu insanların miktarı nedir ve

bunlar ne kadar? Çünkü bu suretle artanlar olursa ve bedeli nakdî alınmazsa bunlar eski bir usule tevfikân kur'a çekeceklerdir, tertibi sani olarak bedel verdikleri halde bunların vaziyetleri ne olacaktır? Bu bapta Heyeti Celileyi tenvir buyurmanızı rica ederim.

ARIF B. (Devamla) — Efendiler bu sual ayrı bir mevzudur. Bittabi hizmeti askeriyemiz şimdiye kadar tesbit edilmediği için bu talim ve terbiye edvarı hakkında daha henüz esash bir şey yapılamamıştır. Fakat birbuçuk sene olduğuna göre bir sene, altı ay suretinde talim yapacak değildirlere. Yani Erkânı Harbiye Umumiye bunu, dokuz ay içerisinde ki, edvarı talimiyeyi dokuz ay içine sığdırmaya çalışacak yani bu, doğrudan doğruya Erkânı Harbiye Umumiyece zannederim düşünülmüş ise de henüz tesbit olunamamıştır. Çünkü müddeti askeriyeye henüz malûm olmadığı için bu bapta uzun uzadıya bir tasavvurda bulunmamışlardır. Yalnız Müdafaaî Milliye Vekâletinden yapmış olduğum tetkikatta bu, bedeli nakdî vereceklerin miktarı yüzde beş nisbetini geçmez buyurdular ve bu bedeli nakdî dolayısıyla vakti hazaardaki ordumuzun mevcuduna hiçbir nakisa gelmez diye bu teminatı verdiler. (Mesele yoktur sesleri.)

RECEB B. (Kütahya) — Reis Beyefendi. İkinci sual: Efendim yani ifadeî âlilerinden şu noktayı bendeniz anıyamadım ki, her sene dâhili esnan olacak vatandaşların miktarı hazari ordunun miktarına göre her sene alınacaklardan fazladır, artıyor ve bunlar bedeli nakdî vermek suretiyle hizmete alınacaklar ve yeniden dört aylık bir talim ve terbiye görmek mazhariyetine nail olacaklardır.

Dr. MUSTAFA B. (Çorum) — Rica ederim bu sual midir yoksa herkesi tenvir midir? Bendeniz anlamıyorum. (Sualdir, değildir sesleri.)

REIS — Mustafa Bey. Sual olup olmadığına takdir Makâmı Riyasete aittir. Sual bahanesiyle asıl müzakereyi ihlâl eden zatîâlinizsiniz.

Dr. MUSTAFA B. (Çorum) — En nihayet bedeli nakdîyi kabul etmekle bütün esbabını bir noktaya temerküz etmiş oluyorsunuz ve bu noktada memleketin iktisadiyatına hizmet imiş... Rica ederim size - Müdafaaî Milliye Encümeni Mazbata Muharriri sıfatiyle soruyorum - Müdafaaî Milliye Encümeni bu memleketin iktisadiyatına ne şekilde hizmet ettiğini tamamiyle

tâyin etmek ve onu ilmen takdir etmek salâhiyetini haiz midir, değil midir? Cevap veriniz. Bu kadar efendim.

MAZBATA MUHARRİRİ ARIF B. (Eskişehir) — Efendiler bu sual burada mevzu haricidir. (Sadet harici sesleri.) Maahaza bendeniz buna cevap vereceğim. Efendiler! Bu iktisadi mülahaza ile elbette Müdafaai Milliye Encümeni alâkadar olmak lâzımgelir. Çünkü, bunu sahibi salâhiyet olan Hükümet - Heyeti Vekile - teklif etmiş, ondan sonra efendiler bütün millet ve hepimiz hattâ Mustafa Bey de dâhil olmak üzere bir iktisat muharebesi ilân ettik. İktisat mücadelesi ilân etmiş bir milletin elbette Müdafaai Milliye Encümeni de bununla alâkadar olmak lâzımgelir.

YUSUF AKÇURA B. (İstanbul) — Beyefendi esbabının birisi olmak üzere geçen içtimada dediniz ki - çünkü kanun tatbik edilemez - bugün onu pek güzel tefsir ve tevil buyurdunuz. Tatbik edilemezden mütevellit esbabı diğer esbaba müstenit değil. Vakıatı mevcude o tarzdadır ki, bunlar oraya buraya ilişip kalarak asıl saffi harbe gelmezler.

Burada anlamadığım bir nokta var. Eğer bunları para alarak bırakacak olursanız saffi harbe gelmemelerini bu suretle diğer mahallerde yalnız zamanı harb için temin etmiş olacaksınız. Zamanı harbden gayrı da bunların muhtelif hizmetatı fenniye öğrenmesi kâfi midir? Yoksa okumuş, yazmış olanları diğer çiftçi arkadaşları gibi omuz omuza, kardeşesine bir birlikte hizmet ederek askerliği hakkıyla öğrenmeleri sonra zamanı harbde o fenni vazaiyi yüklenmeleri fenni harbe ve adaletle daha muvafık değil midir? (Mütalâadır sesleri.)

REİS — Efendim sual sormak üzere söz alan rüfekâdan çok rica ederim, yalnız suallerini sorsunlar, mütalâalarını, söz aldıkları için oraya tâlik buyursunlar.

MÜDAFAAİ MİLLİYE ENCÜMENİ MAZBATA MUHARRİRİ ARIF B. (Eskişehir) Kanuna temas eden suale cevap veririm. Fakat bu, mütalâadır.

YUSUF AKÇURA B. (İstanbul) — Yani siz kâfidir buyurdunuz. Kâfi mi addediyorsunuz?

TUNALI HİLMİ B. (Zonguldak) — Mazbata Muharriri Bey cevap versin. Buyurdular ki,

bu bahis bu kadar münakaşaya katiyen tahammül edemez, denmez. Pekâlâ madem ki, öyledir, neden bu maddeyi koydunuz ve neden böyle bir yüzde beş nisbeti için Meclisi Âlinin bu kadar vaktini izaa ettirdiniz? (Sadet harici sesleri)

ARIF B. (Eskişehir) — Hayır bu gibi suale cevap veremem.

REİS — Hilmi Bey buna verecek cevapları yok.

EYÜB SABRİ Ef. (Konya) — Madem ki, encümeni âliniz, bedeli nakdiyi kabul etmiş. Bitabi bedel verecek efradın servetleri seyyan değildir. Bir «müterakki» şekil bulmak mümkün değil miydi?

MÜDAFAAİ MİLLİYE ENCÜMENİ MAZBATA MUHARRİRİ MEHMED ARIF B. (Eskişehir) — Evet efendim encümeniniz bunu da düşünmüştür. Fakat bunun birçok suiistimale meydan vereceğini de düşünmüştür. Kimin serveti vardır, kimin serveti yoktur? Bu bilinmez Encümen, çok suiistimal olur diye mukanen olarak bu miktarı tesbit etmiştir.

MUSTAFA FEYZİ Ef. (Konya) — Hizmet birdir. Fakat servet bir değildir.

REFET Pş. (İstanbul) — Recep Beyefendinin çok kuvvetli bir sualleri vardır. Ben, mazbata muharriri beyefendiyi dinledikten sonra, kendisinin söylediği edilleye verilecek çok cevaplar buldum. Fakat Mazbata Muharriri Beyefendi de Recep Beyefendinin sordukları suale karşı verdiği cevapta veyahut Recep Beyefendinin verdiği izahatta çok kuvvetli bir mantık buldu ve o mantığa istinadedetti. Yalnız bu mantıkta bizi, çok düşündürecek yeni bir şey var. Mazbata Muharriri Beyefendi, hakikaten memleketin senede verdiği esnan erbabını, yani her sene orduya gelecek gençleri yani ordumuzda talim ve terbiye edemeyeceğimizi, kadromuzun bundan dolayı noksan olduğunu kabul ve tasdik ediyor mu? Eğer böyle ise bizim gibi nüfusu çok olmayan bir milletin her taraftan tekmil hudutlardan taarruza mâruz kalan bir milletin, tekmil mevcudu ile, tekmil kuvveti ile, umumi seferberliğe, kendisini müdafaaya mecbur olan bir milletin efradının bir kısmının yarım talim ve terbiye edilmiş bir halde mi harbe sevk edeceğiz? Ve onların hizmetinden kendimizi müstağni mi göreceğiz? (Doğru sesleri) Eğer noktai nazar bu ise

bu çok büyük hatadır. Bu, hiçbir zaman bizi bedeli nakdiyi kabule sevk edecek bir sebebolamaz. Eğer böyle değilse o halde izah etmek lâzımgelir.

MÜDAFAAI MİLLİYE ENCÜMENİ MAZ-BATA MUHARRİRİ MEHMED ARİF B. (Eskişehir) — Efendim bu sual daha doğrusu Erkânı Harbiye Riyasetine teveih edilmesi lâzımgelen bir sualdir. Erkânı Harbiye Umumiye Reisi her sene dâhili esnan olan askerle hidematı askerisini iera eder. Ordunun talim ve terbiyesi neye mütevakıf ise buna ait edvarı talimiyeyi tanzim eder. Ancak bendeniz kendi şahsıma aidolarak bu bapta beyanı mütalâa edebilirim ki, yapmış olduğumuz tetkikatta dâhili esnan olan askerlerimizin miktarı, hazeri kadrolar miktarından fazlacadır.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Hesabetmiş, altına imzasını koymuş.

ARİF B. (Devamla) — Bu noktai nazarındandır ki, böyle miktarı mahdudolacak bedeli nakdi alınmasında bir mahzur görmüyorum. O kadar çok değildir ki, bir kısmı da talim ve terbiyeden mahrum kalsın. Recep Beyin teklifi de o idi. Kur'a çekilince fazlalarının geri kalacağını düşündüler. Halbuki efendiler biliyorsunuz ki, bu askerlerin içerisinden ekserisine hasat zamanında izin vereceğiz, yahut şöyle olacak, böyle olacak diye birçok vesilelerle bu hazeri kadrolarımız yavaş yavaş boşalacaktır. Bu boşalmış olan kısmını o fazla kalan efrat derhal davet olunarak onlar da talim ve terbiyelerini almaya devam edebilirler. Bittabi doğrudan doğruya efradın talim ve terbiyesi askeriyesiyle ordunun kabiliyet ve kıymeti harbiyesini daima ve her zaman sabit bir vaziyette tutmaya mecbur olan Erkânı Harbiye Umumiyedir. Bundan dolayı daha fazla tafsilât arz etmezsem, bundan dolayı Paşa Hazretlerinin aflarını istirham ederim.

ABİDİN B. — Saruhan) — Bendenizin sualim aleyhte gibi görünecektir. Maddei kanuniyenin metni, Muvazenei Maliye Encümeninin tetkikiyle encümeninizin nazarı dikkatinden müstereken geçerek gelmiştir. Halbuki Mazbata Muharriri Beyefendi, burada izahatta bulunurken dediler ki, aslı devam etmekte olan bir kanundaki rayiç farkını gözeterek bunu yaptık. Hiçbir zaman için, hiçbir encümen Muvazenei Maliye Encümeni Türkiye'de kâğıt para ile altın farkını

kabul edemez. Binaenaleyh Müdafaa-i Milliye Encümeni tavzih etsinler ve desinler ki bu, rayiç farkı değildir. Bedeli nakdi miktarının beşyüz liraya iblâğıdır.

ARİF B. (Eskişehir) — Efendim Hükümet beşyüz lira teklif etmiştir. Biz de bunu kabul etmişizdir. Mamafih bu, rayiç farkına binaen tesbit edilmiş bir miktar değildir.

REİS — Efendim, daha sual soracak mısınız? Kifayeti müzakereye dair takrir vardır.

TAHİR B. (Giresun) — Kâfi değil, aleyhinde söyliyeciğim.

REİS — Bendeniz, kifayet hakkındaki takrireye koymaya mecburum.

TAHİR B. (Giresun) — Müzakere kâfi değildir efendiler. (Kâfi sesleri) Müsaade buyurunuz. İstirham ederim. Birtakım arkadaşlar ve Meclisi Âlimizin ahvali ruhiyesinde, görmüş olduğum veçhile şu beyanatlarında yalnız vatanın muhafazası için bir askerlik düşünüyor. Beyefendiler soruyorum size... Bu vatanın muhafazası için yalnız askerlik ve kılıç kâfi midir? Bu vatani yalnız kılıç muhafaza edemez. Müzakere kâfi değildir. Beyefendi bu vatani yalnız kılıç muhafaza edemez. İyi düşününüz rica ederim.

HALİL B. (Zonguldak) — Bu millet hem sapan kullanır, hem kılıç kullanır.

TAHİR B. (Devamla) — Vatanın evlâdı kılıç kullanır. Fakat vatani kılıç istilâ eder, kılıç vatani alır. Vatani kurtaracak olan vatanın iktisadiyatı, vatanın sanatıdır. (Bravo sesleri, alkışlar) Vatanın sanatına sahibolmayan bu vatana da sahibolamaz. Bunu büyük diplomatlar söylemiştir. Bu bedeli nakdiyi verecek olanların kısmı âzamı ticaret ahabından, sermaye ahabındandır. Bunları alıp mütemediyen harbe sevk edecek olursanız (Gürültüler) o vakit ne ticaret ne sanayi kalacaktır. (Alkışlar) Rica ederim. Bedeli nakdiyi şimdiye kadar kabul etmiş olduğumuz gibi bu husustaki kanunları da kabul edeceğiz. Binaenaleyh askerlik tenzil edilmiş olduğu halde...

HALİL B. (Zonguldak) — Köylünün hakkını inkâr ediyorsunuz.

TAHİR B. (Devamla) — Köylü de bundan istifade edecektir. Köylüyü de istifade ettirmek istiyorum. Askerlik birbuçuk seneye tenzil edilmiş olduğu halde...

REİS — Müzakerenin kifayetine dair söyleyiniz. (Handeler)

TAHİR B. (Devamla) — Beşyüz ilra, bin lira, ikibin lira, üçbin lira bedeli nakdiyi zenginlerimize tahsis etmek istiyorsunuz. Halbuki bu bedeli verecekler içerisinde, sanayi erbabından, ziraat erbabından köylüler vardır. Bunlar da, bundan hiç istifade edemeyecek midir? Halk Hükümeti nerede kalıyor? Beşyüz lira, bin lira bedeli nakdi ne demektir? Hükümetin teklifi veçhile istirham ederim, vasati hesaba göre (300) lira kabul edilmesini teklif ederim. (Oo sesleri), (Alkışlar), (Ayak patırtıları) 300 lira kabul etmenizi teklif ediyorum. (Alkışlar), (Ayak patırtıları)

Riyaseti Celileye

Müzakere kâfidir. Müdafaai Milliye Encümeninin (C) fıkrasının aynen reye vaz'ının teklif ederim.

12 . 1 . 1340

Maraş Mebusu
Tahsin

Riyaseti Celileye

Müzakere kâfidir. Maddenin reye vaz'ının teklif eylerim.

Dersim

Feridun Fikri

Riyaseti Celileye

Mesele gereği gibi tenevvur ettiğinden müzakere kâfidir.

Ardahan

Talât

Bozok

Ahmet Hamdi

TUNALI HİLMİ B. (Zonguldak) — Madde ifadeler bile bozok, nerede kaldı ki, kabul edilsin (Handeler)

REİS — Efendim maddenin kifayeti müzakeresini reyi âlinize vaz'edeceğim. Müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın. Aksini reyi âlinize vaz'ediyorum. Kâfi görmiyenler lütfen el kaldırsın. Kâfi görülmüştür. Tadil takrirleri okunacaktır.

Riyaseti Celileye

Mükellefiyeti Askeriye Kanununun evvelki ahkâmı hizmeti fiiliye askeriyeye üç sene tahsis ettiği halde bedeli nakdiyi otuz lira kabul etmişti. Bu kere hizmeti fiiliye müddeti birbuçuk seneye indirildikte bedeli nakdinin dahi bu müddetle mütenasip bir derecede olması maslahatı maliye ve icabatı mantıkiyeye ve halk hukukunun müsavatına muvafık olduğundan bedeli nak-

dinin Hükümetin teklifi veçhile vasati hesaba göre üç yüz lira olmasını teklif eylerim.

Giresun

Tahir

Riyaseti Celileye

Müdafaai Milliye Encümeninin teklif ettiği kanunun birinci maddesinin (C) fıkrasının aynen kabulünü teklif eylerim.

Bolu

Şükri

Riyaseti Celileye

Sıfahen arz ettiğim veçhile hiçbir suretle bedeli nakdi kabul edilmemesini teklif ederim. Gerek birinci maddenin (C) fıkrasının lâğvını ve gerek bundan evvelki Bedeli Nakdi Kanununun lâğvını teklif ediyorum.

Rize

Ekrem

Riyaseti Celileye

Bedeli nakdinin yalnız mütemevvilâna hasredilerek servete bir imtiyaz vermemek biraz da topraktan istihsalâtta bulunanlara teşmil eylemek üzere bedeli nakdi miktarının mahallerinin takdir edeceği dereceye göre üç yüz liradan iki bin liraya kadar kabulünü arz ve teklif eylerim.

Bozok

Ahmed Hamdi

Riyaseti Celileye

Halkçılık prensipleri yazılmakla değil yapmakla kıymet bulur. Bu mesele ise Kan Vergisinin para ile mübadelesini müşirdir ki, hiçbir veçhile kabili kabul olamaz. Cumhuriyet Hükümetinin hem de ağa ile paşanın aynı kanuna yani müsavi muameleye tâbi olacağını dün âleme karşı ilân eden bir hükümetin bütün tahaddüdâtına muhalif olarak bu teklifi dermeyan etmesi hayretle karşılanacak bir haldir. Dört aylık hizmet ya kâfidir, ya değildir. Kâfi ise bunun umumî teşmili lâzım, kâfi değilse noksan mümarese vatan için daii hatadır.

Binaenaleyh (C) fıkrasının tayyının teklif ederiz.

Karesi

Ali Şuiri

Karesi

Haydar Adil

Karesi

Ahmed Süreyya

Riyaseti Celileye

(C) fıkrasının berveği zir tadilini teklif ederim: Vakıti hazırda beş yüz lira bedeli nakdi verilir.

Adana
Zamir

Riyaseti Celileye

Bedeli nakdinin Müdafaa-i Milliye Encümeni- nin teklifi veğhile beş yüz lira olmasını teklif ederim.

12 Kânunusani 1340
Bayezid Mebusu
Şefik

Riyaseti Celileye

Birinci maddenin nihayetinde (H) fıkrası olarak berveği zir fıkranın ilâvesini teklif ederim :

H) Bilûmum efrada vakti hazırda her sene ekalli birbuçuk ay izin verilecektir.

Elâziz
Naci

Riyaseti Celileye

Bedeli nakdinin 300 liraya tenzilini teklif ederim.

Gümüşane
Zeki

Riyaseti Celileye

(C) fıkrasının tayyini teklif ederim.

Çorum
Dr. Mustafa

Riyaseti Celileye

Müzakere edilmekte olan Mükellefiyeti askeriye Kanununun (C) fıkrasındaki bedeli nakdinin beşyüz lira olmasını gerek Hükümet ve gerek Müdafaa-i Milliye Encümeni teklif ve kabul etmiş ise de Muvazene-i Maliye Encümeni bu bedeli nakdiyi bin liraya iblâğ ediyor ki, bu bin lira pek çok görülmektedir. Binaenaleyh bin liranın üç yüz liraya tenzili suretiyle fıkrayı mezkûrenin tadilini teklif ederim.

Denizli
Yusuf

Riyaseti Celileye

Derdesti müzakere Bedeli Nakdi Kanununun berveği atı kabulünü teklif ederim:

Birinci derecede beş yüz, ikinci derecede dört yüz, üçüncü derecede üç yüz lira alınmasını ve dereceleri ticaret odaları ticaret odası bulunmayan mahallerde belediye heyeti tarafından tak-

dir olunmak üzere mâruzatım veğhile kabulünü teklif ve istirham ederim.

Malatya
Reşid

Riyaseti Celileye

Mevzuu müzakere olan kanunun (C) fıkrasında (bin lira bedeli nakdi verenler hizmeti fiiliyelerinin dört ayını silâh altında geçirirler) diye Muvazene-i Maliye Encümenince tadil edilmiştir. Askerlik memleketin müdafaaasına mâtuf bir mükellefiyeti bedeniyedir. Daha doğrusu efendi milletin vatana karşı kan borcudur. Bu borç para ile satılamaz. En vâsi demokrasiyi kabul etmiş olan genç cumhuriyetimizde vataniler arasında zaruri bir fark tesis edecek olan bu maddenin müdevvenatı kanunimiz meyanına ithal edilmemesini ve vazife askeriyenin bilâistisna tekmil vatanilere teşmilini arz ve teklif ederim.

Denizli
Necip Ali

Riyaseti Celileye

Bedeli nakdinin dört yüz lira olarak tesbitini teklif ederim.

12 Kânunusani 1340
Karahisarî Şarkî
Ali Sürürî

Riyaseti Celileye

Muvazene-i Maliye Encümeninin bedeli nakdi olarak tesbit ettiği bin lira memleketin istitaatı umumiyesiyle gayrimütenasip ve hattâ kabiliyeti tatbikiyeden mütecerrid olduğundan bunun üçyüz elli liraya tenzil ve kanunun o suretle tadilini rica ederim efendim.

Ergani
Kâzım Vehbi

Riyaseti Celileye

Müzakerenin ruhu bedeli nakdinin vakti hazırda mâtuf bulunduğu (c) fıkrasının başına (vakti hazırda) kelimesinin ilâvesini teklif ederim.

Kütahya
Receb

Riyaseti Celileye

Müzakeresi cereyan etmekte olan birinci maddenin (c) fıkrasındaki beş yüz lira bedeli nakdi ita edenler hizmeti fiiliyelerinin dört ayını silâh altında geçirirler, denilmiş ise de bunun üç maha tenzilini sunufu muhtelif erbabı da ayrıca

piyadede üç ay daha talim ve terbiye görmeye mecburiyet ile mükellef tutulursa da bir şahsın hem bedel vermek ve hem mensubolduğu kıtanın hidematı fiiliyesine ait talimleri gördükten sonra ayrıca bir de piyade kıtaatında üç ay daha talim ile mükellef tutulması müsavat kaidesine muvafık düşmiyeceğinden piyadede göreceği üç mah mecburiyete mütaallik fıkaranın kanundan ihracını teklif eylerim.

Denizli
Yusuf

Riyaseti Celileye

Hali seferberî müstesna olmak üzere hali hazaarda müsellâh efrattan beş yüz, gayrimüsellâh efrattan dört yüz, gayrimüsellâh sabit efrattan üç yüz lira bedeli nakdi alınmasının kabulünü teklif ederim.

Malatya
Reşid

Riyaseti Celileye

Birinci maddenin üçüncü (C) fıkrasında muharrer (500) lira bedeli nakdi fıkrasının berveği atı tadilini teklif eylerim:

Bedeli nakdî derecatı sülüseye taksim ile birinci derecede ağniya evlâdı için 1 500, ikinci derecedeki zenginler için 1000, lizaruretin bedel ita edeceklerin 500 liradır.

SÜLEYMAN SIRRI (Trabzon) — (Hacet yok kanunda zaten var sesleri)

REİS — Efendim diğer bir takrir daha var (H) fıkrasının bütün mevaddının tâynini esamiyle reye vaz'ını teklif ediyor. (Hayır sesleri)

Riyaseti Celileye

(H) fıkrasının ve bütün tadil takrirlerinin tâynini esamiyle reye konulmasını teklif ve rica ederiz.

İstanbul	Kastamonu
Yusuf Akçura	Hasan Fehmi
Aksaray	Ordu
Besim Atalay	Faik
Tokad	Ordu
Haç Kemal	Hamdi
Karesi	Karesi
Ahmed Süreyya	Ali Şuiri
Çorum	Karesi
Mehmed Münir	Haydar Âdil
Saruhan	Giresun
Abidin	Hacim Muhiddin
Trabzon	Ardahan
Süleyman Sırrı	Talât

Saruhan
Etem

Afyon Karahisar
İzzet Ulvi

Ergani
İhsan

YUSUF AKÇURA B. (İstanbul) — İzah edeceğim.

REİS — İzaha lüzum yoktur. Onbeş arkadaşımız tâynini esamiyle reye vaz'ını teklif ediyor.

YUSUF AKÇURA (Devamla) — İzah edeceğim. (Şiddetli gürültüler) (Şiddetli ayak patırtıları) Müesses olan miktarı... (Şiddetli gürültüler.)

REİS — Efendim onbeş imza ile verilmiş olan takrirler bittabi tâynini esamiyle reye konur.

YUSUF AKÇURA (İstanbul) — Efendiler fıkranın esasatına mugayyirdir. Onu arz edeceğim.

ESAD Ef. (Aydın) — Hay hay, iştirak ederiz, Yusuf Akçura Bey.

YUSUF AKÇURA B. (Devamla) — Esasatımıza mugayir karar vereceğiz.

REİS — Efendim, takrirler laykiyle tasnif edilememiş kusura bakmayınız, çünkü çoktur. Evvelemirde fıkranın tayyına aidolan Çorum Mebusu Dr. Mustafa Beyin (Ret sesleri) Lâzistan Mebusu Ekrem Beyin (Ret sesleri) Bayezid Şefik Beyin (Ret sadaları) Ali Şuuri Beyin takrirleri «(C) fıkrasının tayyına ve bedeli nakdinin hazfına vaziyeti askeriye'nin umum efradı millete teşmiline» dairdir. (C) fıkrasının tayyını kabul edenler lütfen el kaldırsın. (Ret sesleri) aksini reye vaz'ediyorum.

TUNALI HİLMİ B. (Zonguldak) — Tâynini esamiyle reye koyun (Gürültüler) (Takriri tâynini esamiyle reye koyun sesleri)

REİS — Efendim, takrirlerin hepsini tâynini esamiyle reye vaz'ın (Gürültüler)

HAFIZ İBRAHİM Ef. (İsparta) — Takrirler reye konamaz. Yalnız mazbata tâynini esamiyle reye konur. (Gürültüler.)

REİS — Efendiler bunun nihayeti yoktur. Efendim evvelâ fıkranın tayyına dair takrirler var. Saniyen bedeli nakdinin üzyüz lira olmasına dair takrirler var. Rabian bedeli nakdinin bir nisbet dairesinde tezyidolunmasına dair takrirler var. Sonra bedeli nakdinin 350 lira olmasına dair takrirler var. 400 lira, 500 lira, 1 000

lira, 1 500 lira olmasına dair takrirler var. Ve bir teklif hakkında üç dört takrir var. Bunların hepsini ayrı ayrı tâyini esami ile reye koymak için zannederim ki onbeş gün lâzım. Binaenaleyh, takrirleri tasnif ettik. Tayya dair olan takrirleri eğer Heyeti Umumiye kabul ederse tâyini esami ile reye vaz'edeyim. (Hayır sesleri.)

HASAN FEHMİ B. (Gümüşane) — Efendim usule ait iki kelime arz edeceğim. Esasata taallûk eden; bedeli nakdînin kabul, ademikabulü meselesidir. Kabul edenler beyaz, etmiyenler kırmızı rey puslası vermek suretiyle reye koyarsınız. Esas anlaşılır.

REİS — Şimdi efendiler Hasan Fehmi Beyin teklifi veçhile evvelemirde bedeli nakdînin alınıp alınmaması meselesini tâyini esamiyle reye vaz'edeceğim.

ALİ ŞUURİ B. (Karesi) — Tadillerin de böyle tâyini esamiyle reye vaz'ından sarfınazar ediyoruz. Yalnız tayyî tâyini esamiyle reye koyacaksınız.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Efendim bedeli nakdî alınsın mı, alınmasın mı, bunun reye vaz'ma mahal yoktur. Zaten alınsın diye kanun vardır.

REİS — Hayır efendim, buradaki kanunu müzakere ediyoruz.

(Lâzistan Mebusu Ekrem Beyin takrirı tekrar okundu.)

SÜLEYMAN SIRRI B. (Bozok) — Usulen Lâyiha Encümenine gitmesi lâzımdır.

FERİDUN FIKRİ B. (Dersim) — Hasan Beyin teklifini reye vaz'edin Reis Bey.

REİS — Efendim tâyini esamiyle reye vaz'ediyorum. Esas itibariyle bedeli nakdîyi kabul edenler beyaz, bedeli nakdîyi kabul etmiyenler kırmızı rey puslası vereceklerdir. Bilâhara bedeli nakdî miktarı ayrıca reye konacaktır.

(Âra istisal edildi.)

REİS — Efendim reyini istimal etmiyen varsa lütfen reylerini istimal etsinler. İstihali âra hitam bulmuştur.

Efendim bedeli nakdînin neticci ârasını arz edeceğim. Doksaniki kabul, otuzdört ret, dört müstenkif var. Reye iştirak eden zevatın adedi 130 dur. Binaenaleyh, muamele tamamdır. Tekrar reye vaz'etmek ve Pazartesi günü içtima etmek üzere Celseyi tatil ediyorum.

TUNALI HİLMİ B. (Zonguldak) — Yaşasın aristoklar Cumhuriyeti.

Hitamı Müzakerat; saat: 5,55

Mükellefiyeti askeriye Kanun lâyihasının (C) fıkrasındaki bedeli nakdi ahzi esası hakkındaki neticeî âra

(Nisabı ekseriyet hâsıl olmamıştır)

Reye iştirak edenler	: 130
Kabul edenler	: 92
Reddedenler	: 34
Müstenkifler	: 4

(Kabul edenler)

Ardahan : Halit Paşa, Talât Bey. Adana : Zamir Bey. Aksaray : Besim Atalay Bey, Mustafa Vehbi Bey. Amasya : Ali Rıza Efendi, Nafiz Bey. Ankara : Hilmi Bey. Aydın : Tahsin Bey. Erzurum : Câzım Efendi, Ziya Efendi, Münir Hüsrev Bey. Ertuğrul : İbrahim Bey, Ahmed Saffet Bey, Dr. Fikret Bey. Ergani : Kâzım Bey. İzmir : Dr. Tevfik Rüştü Bey. İsparta : Hafız İbrahim Efendi, Mükerrrem Bey. İstanbul : Dr. Refik Bey, Ali Rıza Bey. Eskişehir : Arif Bey. Elâziz : Mustafa Bey. Urfa : Ali Bey. Bayezid : Süleyman Sudi Bey, Şefik Bey. Bursa : Mustafa Fehmi Efendi. Bozok : Ahmed Hamdi Bey, Süleyman Sırrı Bey. Bolu : Dr. Cemale Bey, Şükrü Bey. Tokad : Hacı Kâmil Efendi, Emin Bey, Mustafa Vasfi Bey. Canik : Cavit Paşa, Süleyman Necmi Bey, Talât Bey. Çorum : İsmail Kemal Bey. Hakkâri : Nazmi Bey. Dersim : Şükrü Bey, Feridun Fikri Bey. Denizli : Mazhar Müfid Bey, Yusuf Bey. Diyarbakır : Feyzi Bey. Sivas : Hâlis Turgut Bey,

Dr. Ömer Şevki Bey, Rasim Bey. Siverek : Mahmut Bey. Saruhan : Hacı Ethem Bey, Reşat Bey, Mehmed Sabri Bey. Trabzon : Hasan Hüsnü Bey, Süleyman Sırrı Efendi, Ahmed Muhtar Bey. Gaziantep : Ali Canani Bey. Karesi : Kâzım Paşa. Karahisarı Şarki : Ali Süruri Efendi. Karahisarı Sahib : İzzet Ulvi Bey, Ali Bey, Musa Kâzım Bey. Kastamonu : Halid Bey, Necmettin Bey. Konya : Eyub Sabri Bey. Fuad Bey, Kâzım Hüsnü Bey, Mustafa Efendi, Feyzi Efendi, Musa Kâzım Efendi, Naim Hâzım Efendi. Kırşehir : Ali Rıza Bey, Mahbub Efendi. Kayseri : Sabit Bey, Nuh Naci Bey. Gümüşane : Hasan Fehmi Bey, Zeki Bey, Veysel Bey. Kâgiri : Rifat Bey, Ziya Bey, Talât Bey, Mustafa Abdulhâlik Bey. Kütahya : Mehmed Recep Bey. Giresun : Tahir Bey, Musa Kâzım Bey. Mardin : Abdürrezzak Bey, Abdülgâni Bey. Maraş : Tahsin Bey, Hacı Mehmed Efendi. Malatya : Reşit Ağa. Muş : Galib Bey. Van : Hakkı Bey, Münib Bey.

(Reddedenler)

Aydın : Dr. Mazhar Bey, Ordu : Faik Bey. Erzincan : Sabit Bey. Erzurum : Halid Bey. Ergani : İhsan Bey, İhsan Mamit Bey. İzmir : Rahmi Bey, Mahmud Esad Bey, Mahmud Celâl Bey. İstanbul : Hüseyin Rauf Bey, Refet Paşa, Ali Fethi Bey, Yusuf Bey. Çorum : Dr. Mustafa Bey, Münir Bey. Denizli : Necib Ali Bey. Rize : Ekrem Bey, Zonguldak : Halil Bey, Ragıb Bey, Tunah Hilmi Bey. Saruhan Abidin

Bey. Trabzon : Rahmi Bey. Karesi : Ahmed Süreyya Bey, Haydar Adil Bey, Ali Şüri Bey, Vehbi Bey. Karahisarı Sahib : Sadık Bey. Kastamonu : Hasan Fehmi Efendi. Konya : Tevfik Fikret Bey. Kütahya : Şeyh Seyfi Efendi. Giresun : Hâcım Muhittin Bey. Mersin : Besim Bey. Malatya : Mahmud Nedim Bey. Menteşe : Esad Efendi.

(Müstenkifler)

Artvin : Hilmi Bey. Gaziantep : Hafız Şahin Efendi. Kastamonu : Mehmed Bey. Gelibo-

tu : Celâl Nuri Bey.